

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр
на тему:

**КУЛЬТУРНО-ВИХОВНІ ПРАКТИКИ У
ШКОЛАХ МИСТЕЦТВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
(на прикладі діяльності Вінницької дитячої школи мистецтв)**

Виконала:

студентка II курсу магістратури,
група МКД-11-20Вз
спеціальності: 028 «Менеджмент
соціокультурної діяльності»
Несторович Оксана Леонідівна

Науковий керівник:

кандидат історичних наук
Філіна Тетяна Вікторівна

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства, доцент
Оборська Світлана Валентинівна

Допущено до захисту:
протокол засідання кафедри
№ 4 від 12 листопада 2021 р.
завідувач кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
проф. Копієвська О.Р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Мотиви та відправні ідеї дослідження	8
1.2. Базові поняття та категорії дослідження культурно-виховних практик в школах мистецтв	12
1.3. Ідейні течії у мистецькій освіті та історія мистецьких навчальних закладів	17
Висновки до першого розділу	26
РОЗДІЛ II. СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ВИХОВНИХ ПРАКТИК	
2.1. Сучасний підхід до розуміння мистецької освіти	28
2.2. Необхідність актуалізації культурних практик в процесі навчання	35
2.3. Діахронічна комунікація культурної спадщини та потреби сьогодення	42
2.4. Інтегративний підхід до навчання І.Тергарда: поєднання когнітивних, соціальних та моральних навичок	47
Висновки до другого розділу	51
РОЗДІЛ III. ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ШКОЛИ МИСТЕЦТВ)	
3.1. Практика культурної спадщини: досвід дослідницького проєкту ...	53
3.2. Аналіз діяльності Вінницької дитячої школи мистецтв по формуванню мистецьких компетентностей учнів	59
Висновки до третього розділу	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Виклики сучасності та прогнози футурологів на майбутнє актуалізують вивчення широкого кола культурологічних та мистецько-творчих проблем освіти. Вітчизняний освітній стандарт орієнтує педагогів та вихователів на створення таких умов, щоб індивідуальність кожної дитини розвивалась та збагачувалась якомога ширшим спектром культурних практик.

Культура і освіта, мають глибокий внутрішній зв'язок. З одного боку, є культура з її символізмом і нескінченним діапазоном змістів і значень; з іншого, є людина, здатна сприйняти культуру і передати свої цінності при створенні нових культур. Культуру можна, слідом за американським антропологом Джоном Огбу, визначити як «мережу або систему накопичених знань, звичаїв, цінностей, переконань і моделей поведінки, за допомогою яких вирішується фундаментальна проблема – наше власне виживання».

Культура сьогодні пропонує мислити себе як проблемну сферу комплексів практик та процесів, що взаємодіють та змінюються. Якщо культуру розглядати як систему, то це відкрита система, що розвивається сама по собі. Коли культура щось відкриває, то вся її система втягується в трансформацію. Це нескінченний процес, у якому культура, як системне ціле, має постійну потребу свого відтворення. Через культуру відбувається створення смислів, шляхом приписування їх явищам і речам в різних контекстах і ситуаціях. Процес навчання, як в школі, так і поза нею, є актом культури. Учні поступово, за допомогою вчителів та інших наставників, розвивають і пристосовують свою поведінку і спосіб життя до свого культурно-цивілізаційного середовища.

Звичні способи самовираження та самореалізації дитини, що пов'язані із взаємодією з іншими людьми та наповнені смисложиттєвим змістом, можна вважати культурно-виховними практиками. Вони є ефективними щодо

рішення найбільш болючих та гострих проблем освіти, що направлені на індивідуалізацію та соціалізацію.

Культурно-виховні практики складають основу взаємодії дитини з дорослими людьми, спочатку з близькими, з найближчого оточення, а поступово з широким соціумом, що впливає на розвиток та формування самостійної діяльності особистості. Вони відкривають можливості для прояву особистої ініціативи, засвоєння повсякденного досвіду шляхом опанування культурних норм. В культурно-виховних практиках діти проявляють себе активно, впевнено, ініціативно, виражають свою точку зору. Що характерно, в культурних практиках різні види діяльності, зазвичай, інтегруються дітьми в різних варіаціях. Це також є досвідом співробітництва, взаємодопомоги, емпатії, дружби.

Проблема мистецької освіти та питання культурно-виховних практик розглядається вітчизняними та зарубіжними авторами з початку ХХ століття. Слід зазначити таких зарубіжних дослідників як: П. Бурдьє, Г. Гайдеггер, Л. Вітгенштейн, А. Вайтгед, Дж. Дьюї, Ч. Тейлор та ін.

У сучасних вітчизняних дослідженнях до окремих теоретичних питань філософії освіти та культурно-виховних практик звертаються такі дослідники як: М. Аріарський, Ю. Борцов, Г. Драч, В. Дячук, Т. Кисельова, О. Копієвська, О. Кундеревич, Г. Меднікова, О. Шинкаренко та ін.

Картина світу дитини має динамічний характер, постійно трансформується, набуває різних знань, понятійного апарату, який щоденно інтегрується та збагачується. Спілкування в школі та за її межами має емпіричний характер, а об'єднання всіх ліній розвитку: інтелектуального, морального, естетичного, фізичного тощо є інтегрованим. Діяльність по набуттю індивідуального досвіду має відбуватися в цікавій спільній діяльності між дітьми та дітьми й дорослими. Для того, хто керує цим процесом, тобто для вихователів та педагогів важливим є планування різноманітної діяльності й послідовна, гармонійна взаємодія з батьками дітей.

Отже, культурно-виховні практики є явищем інтегрованим, що об'єднують в собі як культурні норми та правила, так і особисті результати та досягнення, що можуть бути представлені в формі проекту, виставки, доповіді тощо. Використання культурно-виховних практик в сучасних освітніх закладах пов'язано з потребою в розширенні соціальних та практичних компонентів змісту освіти та для збагачення культурного досвіду дитини. В сучасних школах мистецтв створюються сприятливі умови для діахронічної комунікації культурної спадщини та переживання досвіду сьогодення.

Мета магістерської роботи: дослідити теоретичні основи, історію, перспективи розвитку мистецької освіти та сучасні підходи до актуалізації культурно-виховних практик.

Завдання роботи:

- означити відправні ідеї дослідження;
- розглянути історію мистецьких навчальних закладів;
- проаналізувати базові поняття та категорії дослідження культурно-виховних практик в школах мистецтв;
- висвітлити сучасний підхід до розуміння мистецької освіти;
- обґрунтувати необхідність актуалізації культурних практик в процесі навчання;
- визначити важливість діахронічної комунікації культурної спадщини в переживанні сьогодення;
- розглянути інтегративний підхід до навчання І.Тергарда;
- проаналізувати досвід дослідницького проекту хорватської школи мистецтв;
- здійснити аналіз діяльності Вінницької дитячої школи мистецтв по формуванню мистецьких компетентностей учнів.

Об'єкт дослідження – сучасні культурно-виховні практики.

Предмет дослідження – культурно-виховні практики в школах мистецтв (на прикладі Вінницької дитячої школи мистецтв).

Методи дослідження. У дослідженні було використано аналітичний, системний і узагальнюючий методи. Зокрема, метод аналізу застосовувався з метою здійснення аналізу літератури за тематикою дослідження, що дозволило виявити основні теоретичні підходи до розуміння об'єкту і предмету дослідження; метод систематизації надав можливості визначити основні засади функціонування сучасних мистецьких шкіл, та завдяки методу узагальнення виявити головний інструментарій в системі планування та розвитку діяльності мистецьких шкіл. Дослідження проводилось з використанням фактологічного матеріалу.

Джерельна база та стан наукової розробленості теми.

Теоретичну та інформаційну базу даного дослідження становлять наукові праці та публікації відомих вчених, умовно об'єднані в наступні групи: зарубіжні та вітчизняні дослідники.

На сьогоднішній день написано значну кількість різних робіт з питань історії мистецтв, мистецької освіти та культурним практикам, в роботі згадуємо наступних: Е. Гомбріха, Б. Гота, Й. Вінкельмана, Й. Песталоцці, А. Кребера, К. Клакхона, Б. Малиновського, Г. Гадамера, А. Вайтгеда, Ж. Лесурна, Т. Мітчела, Ф. Соссюра, Р. Барта, Ж. Лакана, І. Тергарда, Дж. Дьюї, Ж. Піаже та ін.

Важливе значення для дослідження теми стали праці вітчизняних дослідників: В. Дячук, Т. Кисельової, О. Копієвської, О. Кундеревич, Г. Меднікової, О. Шинкаренко та ін.

За основу дослідження було взято фактологічний матеріал, який дозволяє розкрити переваги застосування авторських програм по формуванню творчих компетентностей учнів мистецьких шкіл. Особлива увага в представленому дослідженні прикута до аналізу, планування та організації діяльності роботи Вінницької дитячої школи мистецтв, що стало теоретико-практичним підґрунтям до представленого дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розкритті перспективи розвитку культурно-виховних практик в плануванні організаційної роботи дитячих шкіл мистецтв.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в розробці практичних рекомендацій щодо планування художньо-методичної роботи дитячих шкіл мистецтв.

Апробацію результатів дослідження було здійснено шляхом оприлюднення досягнутих результатів на V Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та магістрантів «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» 4–5 листопада 2021 року., тема доповіді «Культурно-виховні практики у школах мистецтв: виклики та перспективи (на прикладі діяльності Вінницької дитячої школи мистецтв)».

Структура та обсяг магістерської роботи. Структура та обсяг магістерського дослідження обумовлені метою та його завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають у себе 9 підрозділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи - 106 сторінок, з них основний текст становить 93 сторінки.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Мотиви та відправні ідеї дослідження

Ця робота була натхненна «Концепцією сучасної мистецької школи», яка була затверджена Міністерством культури України у грудні 2017 року. Головна теза Концепції полягає в тому, що «сучасна мистецька школа повинна стати середовищем для розвитку вільної творчої особистості, гарантувати право на розвиток талантів та відродження національної свідомості митця і суспільства загалом» [10, с. 1].

Концепція зазначає, що початкова мистецька освіта потребує актуалізації. Крім того, вона досі не позбавилася рудиментів, що її стримують. Реформа закладів культурно-мистецької освіти в Україні передбачає осучаснення шкіл та управління усіх рівнів. Відбувається осмислення необхідних змін, перегляд стандартів та змісту навчання.

Історія мистецької освіти в Україні має два основні мотиви. Українська культура не вписувалася в імперський контекст і тому розвиток національної мистецької школи завжди був пов'язаний із національно-визвольним рухом. Золоті десятиліття початку ХХ століття надали українській школі потужний імпульс, який відгукувався звучною луною в сірі радянські часи. Радянська система нівелювала унікальність творчої індивідуальності та прояви національної самосвідомості; розроблені для шкіл творчості плани та методики співвідносилися завданням планового виробництва. Академізм інертних ідей закабалив творчий дух українських митців, а мистецтво та художню освіту було поставлено на службу пропаганді цінностей радянської державної системи. Така радянська спадщина не може бути основою мистецької освіти громадян вільної європейської держави. Водночас національне культурне надбання є живим зі своєї природної потреби; воно може бути творчим джерелом сьогодення.

Проте за весь час незалежності України зміст початкової мистецької освіти не зазнав істотних змін і ця невідповідність вимогам сьогодення та сучасним технічним можливостям стала очевидною. Концепція зазначає, що на практиці існує незримий конфлікт між тим, що мистецькі школи пропонують, і тим, що від них очікують споживачі освітніх послуг: відсутня координація цілей та бажаних результатів здобуття початкової мистецької освіти. Це призводить до низької мотивації навчання та плинності контингенту учнів. До цих проблем додається відсутність належних дій та реального прогресу у розробці сучасного змісту початкової мистецької освіти.

Сучасна мистецька школа, зазначає Концепція, має відповісти на запитання, для чого вона існує. Школи мистецтв традиційно дають початкову спеціалізовану художню освіту, тоді як у законодавстві України їхня діяльність визначена як «естетичне виховання дітей». Тому новий зміст навчання Концепція висловлює у таких визначеннях: «...мистецька школа є партнером здобувача початкової мистецької освіти у його прагненні набути відповідних компетентностей та задовольнити свої естетичні потреби; ...школа будує індивідуальні освітні траєкторії... шляхом запровадження різних освітніх програм; ...здобувач початкової мистецької освіти має право на вибір освітньої програми; ...школа створює умови для творчого самовираження...» [10, с. 6].

Звернемо увагу на одну характерну для логіки документу фразу: «навчання в мистецькій школі орієнтоване передусім на процес формування виконавських навичок, що не повністю відповідає комплексному формуванню в учня освітніх компетентностей» [10, с. 4]. Ця фраза підсвідомо трансформується в наратив: «навчання в мистецькій школі... не повністю відповідає комплексному формуванню в учня освітніх компетентностей», тому що «орієнтоване передусім на процес формування виконавських навичок». Як слідство в Концепції затверджується напрямок початкової мистецької освіти – «здобуття загальних мистецько-освітніх компетентностей». Звичайно, ніхто не осмислював зміст програм, що існують; ніхто не аналізував, як ці змісти

співвідносяться зі змістом сучасної культури, тим паче як сучасна культура себе розуміє. Створення нових програм, як і осмислення ситуації, що склалася, вимагає значних людських ресурсів; тоді як формальна відповідь на виклик сучасності, шляхом створення напрямку «загального естетичного розвитку», навряд чи розв'язує проблему.

До цієї позиції Концепції ми повернемося у другому розділі роботи. А зараз слідом за авторами Концепції скажемо: «Найважливіша місія сучасної мистецької освіти – виявляти, плекати й розвивати здатність до творчості в кожного, хто виявив здібності та бажання навчатися мистецтва» [10, с. 2].

У цій роботі ми прагнемо з'ясувати, які культурно-виховні практики мистецьких шкіл можуть дозволити сформувати «гармонійну та естетично-розвинену особистість дитини».

Спочатку ми спробуємо знайти міцну основу цілей та завдань освіти в природі самої культури. Під час розгляду феномена культури ми будемо використовувати структурні дескрипції конфлікту (опозицій) визначень поняття «культура». Схожим чином розглянемо освіту, яка є частиною культури. Розуміння складного феномена культури покаже, на що треба звернути увагу; та підкаже, якими мають бути ефективні культурно-виховні практики. Ми знайдемо їх елементи, потім приклади таких практик.

Робота застосовує міждисциплінарний підхід. Використовуються напрацювання культурології, антропології, лінгвістики (зокрема, дескриптивний метод в описах феномена культури), педагогіки, історії, філософії, естетики, психології. У зв'язку з особливістю підходу роботи до культурної спадщини суто мистецтвознавчі методи залишилися осторонь. Однак праці Ервіна Панофскі, Ганса Зедельмаєра, Ернста Гомбріха та інших близьких до них дослідників можуть запропонувати нашій культурно-виховній практиці неоціненну допомогу.

Робота не претендує на повноцінний розгляд та звертається до авторитету мислителів, які дійшли до схожих висновків іншим чином.

Загальним мотивом є підхід до процесу освіти як творчої діяльності. Деякі ідеї цієї роботи походять з досвіду вивчення мистецтва.

Для нас вочевидь, що у житті митця творчий процес не є окремою сферою. Митця від інших людей відрізняє лише рівень його творчої активності: Вся культура пронизана творчим змістом, її становлення відбувається у творчому процесі. У творчому акті митець наново створює себе та світ. В актуальних формах творчості завжди просвічують головні риси епохи цілого. Навіть мистецькі фрагменти епохи – чи то пейзаж, натюрморт, портрет – демонструють нам всю повноту її ментальних станів, її смаки, уподобання, усю тонку метафізику. Тобто, твори мистецтва сягають базових для цієї культури категорій; але при цьому часто продукують власні цінності та смисли. Твори мистецтва прагнуть перевершити рівень наявної культури тому, що будь-яка унікальна художня реальність виникає як результат оформлення емоційних станів та прозріння нових змістів. Мистецьке таїнство, яке за словами Жака Марітена «відкриті як для Неба, так і для Аду», несе людству вогонь Прометея.

Затребуваність творів мистецтва чи літератури полягає не в їх авторитеті, а в тому, що нові фази та цикли художньої культури беруть із них безліч актуальних для себе смислів. Уявлення, які ми формуємо, «відкриті» – тобто у великій роботі ми можемо знову і знову знаходити нові моделі та структури. Але наші інтерпретації є частинами прагматичних рамок; тобто вони є частиною когнітивних процесів, які ведуть до дії.

У роботі «Мистецтво та ілюзія» мистецтвознавець Ернст Гомбріх сказав, що мета художника не в тому, щоб створити подобу, а в тому, щоб створити щось реальне. Запитаємо: що може бути реальніше людини, яка дивиться на картину зараз? Є здогад, що досвідчені митці завжди залишають у своїх роботах місце для глядача; глядач залучається до роботи митця, бо має її продовжити. Реальність розгортається у діалозі, що ведеться мовою мистецтва. «Історія мистецтва» Гомбріха починається знаменитою фразою: «В реальності немає такої речі, як мистецтво. Є лише художники» (There really is no such

thing as Art. There are only artists) [28]. Сенс висловлювання у тому, що немає безтілесного вміння. Вмінням є те, що реалізується. Можна продовжити: немає великого твору без глядача. Тому митці відкривають способи, які спонукають глядача розпочати діалог.

1.2. Базові поняття та категорії дослідження культурно-виховних практик в школах мистецтв

Культурно-виховні практики

Культурно-виховні практики визначаються зі змістів «культура» та «виховання». Культура – це спосіб осмислення людьми свого існування та своїх дій; існування людини у культурі організується у систему значень. Культура не є фіксованою річчю, це багатовимірний процес. Культура складна, динамічна та передбачає в собі практики сенсоутворення. Форми суспільного життя, які визначаються як «культура», не є заздалегідь заданими категоріями, а є результатом певних видів практики, які пов'язані зі соціальними відносинами та інститутами та розвиваються з часом. Виховання – це процес формування особистості, який сприяє її фізичному, емоційному, соціальному та інтелектуальному розвитку. Тобто культурно-виховні практики – це соціально-культурне явище, обумовлене самоусвідомленням культури; це практичні заходи виховного процесу, спрямовані на залучення до культури та творчої діяльності.

Естетичне виховання

Естетичне виховання передбачає цілісний, діалогічний виховний процес, спрямований на вдосконалення особистісних якостей через формування естетичних цінностей, смаку та ідеалів. Естетичне виховання створює умови для творчої самореалізації та самовдосконалення з орієнтацією на загальнолюдські моральні цінності.

Естетична компетентність

Естетична компетентність – це інтегративна властивість особистості, яка є знанням естетики та моралі, якістю, яка проявляється через уміння та навички у повсякденній соціальній та професійній діяльності; на основі цієї компетентності формуються естетичні здібності та естетична поведінка.

Естетика та естетичне

Предикат «естетика» може визначати багато різних речей: судження, переживання, концепції, властивості чи слова. Словники «естетику» визначають як філософське вчення про сутність та форми прекрасного; тобто базовими вважаються естетичні судження. Естетичні судження дозволяють конструювати наступні уявлення: естетичні властивості – те, що приписується естетичним судженням; естетичні переживання – те, що є основою естетичних суджень; естетичні концепції – те, що використовується в естетичних судженнях; а естетичні терміни – це слова, які використовуються у лінгвістичному вираженні естетичних суджень.

Естетика як філософська дисципліна спрямована на виявлення універсальї чуттєвого сприйняття виразних форм; вона відвертається від моменту унікальності, тоді як мистецтвознавство переслідує глибоке дослідження єдиного і неповторного. Естетика ширша, ніж філософія мистецтва, що становить одну з його гілок. Вона має справу не лише з природою та цінністю мистецтва, але й з тими реакціями на природні об'єкти, які знаходять вираження у мові людей як прекрасне та потворне. Тільки істоти певного виду мають естетичні інтереси та естетичний досвід, виробляють і цінують мистецтво, використовують такі поняття, як краса, вираз і форма. Тому естетика не лише теорія і набір принципів, які керують ідеєю краси в певний час, вона також має на увазі індивідуальні уявлення про стиль і смак, а також їх вираження. Людину культури характеризує естетика її поведінки. Так поведінкова естетика включає такі елементи як спостереження, естетичний досвід, естетична обумовленість, матеріалізацію поведінки, поведінкову

пам'ять та її відтворення, взаємодію та внутрішню дію, емоційну інженерію, набуті інстинкти.

Навчання мистецтву

Освітня галузь «Мистецтво» в середніх школах орієнтована на розвиток емоційно-чуттєвої сфери учнів, та покликана формувати художньо-образне, асоціативне та критичне мислення; а також створювати умови для розвитку творчих здібностей та продукування креативних ідей. Вона засноване на інтеграції через практичну діяльність нових художньо-педагогічних технологій (що ґрунтуються на концепціях сучасної освіти), психології, дидактики, методики, завдань та видів діяльності, що розвивають компетенції учнів.

Відмінність мистецької від загальноосвітньої школи у тому, що вона акцентує розвиток мистецьких здібностей, та передбачає активну мистецьку діяльність, у якій набуваються початкові професійні, зокрема виконавські, компетентності.

Мистецька школа

Відповідно до законодавства України, мистецька школа – це заклад позашкільної освіти який здійснює свою діяльність у сфері культури. Як визначає чинне Положення про мистецьку школу, заклади здійснюють свою діяльність за такими напрямками позашкільної освіти, цитуємо [6]:

- художньо-естетичний, що забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та набуття здобувачами практичних навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва;
- мистецький, що забезпечує набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності.

Відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» та Концепції сучасної мистецької школи, освітній процес в мистецькій школі здійснюється за освітніми програмами. У Статті 16 Закону України «Про позашкільну освіту» зазначено, що заклади позашкільної освіти можуть

розробляти свої освітні програми, які повинні ґрунтуватися на типових освітніх програмах. На основі освітньої програми школа затверджує річний план роботи, навчальний план та розклад занять.

Творчість

Творчість – це діяльність, що виявляє здатність людини до реалізації нової концепції, яка змінює, модифікує чи трансформує сприйняття.

Твір мистецтва

Багато речей, які не є творами мистецтва – наприклад, явища природи або абстрактні об'єкти, такі як теорії або математичні об'єкти – мають цікаві естетичні властивості. Результат діяльності організму, який не є людиною, теж не буде витвором мистецтва. Водночас деякі видатні твори іноді виконують неестетичні функції – церемоніальні, релігійні чи пропагандистські. Виникають нові форми та жанри мистецтв, змінюються стандарти смаку та розуміння естетичних властивостей; природа мистецтва постійно змінюється. Спроби визначення «мистецтва» робилися найкращими умами людства неодноразово, але визначення завжди знаходили руйнівні контрприкладі. Зараз переважає думка, що феномени мистецтва за своєю природою дуже різноманітні, щоб допустити об'єднання, якого прагне задовільне визначення.

Беріс Гот пішов іншим шляхом, запропонувавши кластерну концепцію мистецтва. Концепція кластера поєднує критерії, які окремо не є необхідними. При цьому є застереження: оскільки твори створюються діючими агентами, якість «бути артефактом» – обов'язкова умова для твору мистецтва. Згідно з концепцією Гота, витвір мистецтва повинен:

- мати позитивні естетичні якості (естетичні якості, тут у вузькому значенні: краса та її підвиди);
  - виражати емоції;
  - бути інтелектуально складним;
  - бути формально складним та послідовним;
  - бути здатним передавати складні значення;
  - висловлювати індивідуальну думку;

- бути виявом творчої уяви;
- бути артефактом чи перформансом – продуктом високої кваліфікації;
- належати до встановленої художньої форми;
- бути продуктом наміру створити витвір мистецтва.

Відповідність усім критеріям було б достатньо для мистецтва (це наслідок того, що жодна з десяти властивостей не є необхідною). Візьмемо для прикладу критерії «володіти естетичними перевагами» та «виражати емоції». Жоден із цих критеріїв не є необхідним для статусу мистецтва, але обидва є частинами підмножини цих десяти критеріїв, які є достатніми для статусу мистецтва. Таким чином, підхід Гота дозволяє безлічі підмножин із менш ніж дев'ятьма критеріями претендувати на статус твору мистецтва, що веде до вельми плюралістичної теорії мистецтва.

Культурна спадщина

Культурна спадщина – це вираз способу життя, яке було вироблене спільнотою та передається з покоління в покоління, включаючи традиції, звичаї, місцевості та ландшафти, об'єкти, мистецьке самовираження та цінності. Однак, не вся спадщина минулих поколінь є «культурною спадщиною»; спадщина – це продукт відбору спільноти.

Система освіти

Під «системою освіти» ми тут маємо на увазі всю державну систему освіти. Вона включає: закони, концепції та постанови; державне фінансування, розподіл ресурсів та визначення процедур фінансування; державні та місцеві адміністративні установи, шкільні об'єкти та транспортні засоби; людські ресурси та персонал, договори, заохочення працівникам; книги, комп'ютери, навчальні ресурси та інші навчальні матеріали тощо. Головні функції системи освіти – соціалізація молодого покоління та його підготовка до виконання ролей дорослих.

1.3. Ідейні течії у мистецькій освіті та історія мистецьких навчальних закладів

Протягом сторіч мистецька освіта перебувала під сильним впливом ідейних течій, що виходять від освіти загалом. Більшість цих ідей іноді змінювалося у відповідь на наявний соціальний клімат, соціальні обставини та вподобання соціально впливових груп. Коли певна течія ставала домінуючою, її ціннісна орієнтація проголошувалась універсальною. Мета, методи та прагнення ставали канонічними та набували такої очевидної цінності, що не підлягали сумніву. Навряд чи будь-яка ідейна течія може бути домінуючою завжди. Але, хоча основні найвідоміші течії виникали та зникали, їх історичні наслідки зберігалися ще довго після того, як вони ставали історією. Прогресивізм перестав бути авангардним рухом, яким був, наприклад, у 1920-х роках, але багато його початкових нововведень стали частиною стандартної шкільної практики.

Часто ідейні течії насправді не припиняються; натомість вони приймають різні обличчя. Рух за соціальну ефективність 1910 року став науковим рухом 1920-х років і знову з'явився як «за звітність про успішність» 1970-х років. Рух за досконалість 1980-х років нагадує про дисциплінарно-орієнтований рух 1960-х років, тоді як творче самовираження 1920-х років знову з'являється у працях Ріда та Ловенфельда у 1940-х роках. Нарешті, реконструкціонізм епохи депресії теж повернувся у рух мистецької освіти. Це не означає, що кожне повторення ідентично своїм попереднім втіленням. Швидше, існує достатня схожість, щоб дозволити проводити порівняння між нинішніми обставинами та обставинами минулого і, таким чином, пам'ятати про минулі помилки та втрачені можливості.

Поточний рух у мистецькій освіті, схоже, спрямований на педагогічний формалізм, що випливає з ініціатив навчальної програми, орієнтованої на дисципліну, з упором на структуру і послідовність. В інших випадках мистецька освіта рухалася до свободи від педагогічних обмежень, як видно з

філософії самовираження, яка виникла після Першої світової війни та знову після Другої світової війни. Цікаво, чи можливо знайти баланс між цими тенденціями, щось на зразок балансу, який Платон шукав між музикою та гімнастикою свого часу. Сьогодні ми схильні говорити про баланс між мистецтвом, наукою та гуманітарними науками.

Якщо один аспект, такий як наука, стане домінуючим, як це було в минулому поколінні, то баланс може легко зникнути. Слід пам'ятати їх відмінності. Мистецтво є гідністю емоційної взаємодії та спільного навчання, що оспівує життя почуттів та уяви. Наука, навпаки, робить чесною об'єктивну відстороненість і точність, прославляючи раціональне мислення, тоді як гуманітарні науки роблять чесною пошуки моральних вчинків. Кожна група досліджень вимагає своїх форм пізнання і необхідного заповнення картини реальності.

У минулому столітті конфлікт у мистецькій освіті виник між тими, хто прагне викладати зміст мистецтва, і тими, хто бачить у ньому самовираження. В ім'я самовираження дітей часто залишали віч-на-віч із собою і відмовляли в доступі до знань, які могли б пролити світло на їхні особисті дослідження мистецтва. І все ж, наполягаючи на навчанні художнім технікам, назвам і датам художніх стилів, або елементам та принципам дизайну, можна легко втратити зв'язок з мистецтвом, оскільки воно дозволяє людям реалізувати свій дух та свою долю у діях та продуктах уяви.

Протягом усієї історії мистецької освіти доступ до навчання залежав від класу, статі та загального соціального статусу мистецтва як предмета вивчення. У дуже ранні часи мистецтво вивчали через групові ритуали, які були невід'ємною частиною поклоніння, або йому навчали обраних через важке учнівство. Тоді як одні суспільства вважали знання мистецтва привілеєм соціальної еліти, інші вважали, що мистецтво було предметом, гідним лише рабів та дітей ремісників.

Цілі, яким мистецтво має служити, визначали впливові елементи кожного суспільства. Вони створили відповідні інститути, які регулювали

ресурси для виробництва та виконання творів мистецтва, встановлювали кого можна було найняти для навчання, хто міг служити вчителем та чому можна було вчити. Мистецтво контролювалося трьома способами: патронажем, освітою та цензурою.

Культурна політика, тобто спосіб використання мистецтва, відбиває цінності суспільства. Стародавня Спарта була мілітаристською державою, в якій вся мистецька діяльність обмежувалася тим, що прославляла війну. Афіни, навпаки, були морською державою, яка вела торгівлю з іншими народами, що живуть на берегах Егейського та Середземного морів. Афіняни були відкриті як ідеям з усіх куточків відомого їм світу, так і для різного мистецтва.

Коментарі Платона та Аристотеля про мистецтво та освіту зустрічаються в їх політичних творах, оскільки це були серйозні питання, що впливають на виживання суспільства. Обидва цінували мистецтво не за його естетичні якості, а за його дидактичний вплив як інструмент підтримки культури. Як рід заняття, мистецтво сприймалося як недостойне високородних дітей; а живопис та скульптура вважалися нижчими професіями. Фідій був майстром із низьким соціальним статусом; його опікувався Перікл, який також виступав як захисник, коли робота Фідія ображала почуття сучасників. Гончарі, ткачі, художники, різьбярі по каменю – вивчали ці ремесла у сімейних майстернях; батько передавав свої навички синам. Траплялося, що сторонніх брали до сім'ї як підмайстри. Натхненником перших уроків малювання був Памфіл, один із вчителів Апеллеса; було це в Сікіоні у IV столітті до н. е. Звідти ця практика поширилася всією Грецією. Аристотель вважав малювання факультативним предметом, який йшов доповненням до звичайної навчальної програми з літератури, гімнастики та музики. Через століття вчитель малювання вже був регулярним членом викладацького складу.

Плотін, засновник неоплатонічної традиції, розробив філософію краси, засновану на поглядах Платона про натхнення. Він вважав, що натхненний митець - це той, хто може втілити платонівські форми в матеріалах цього світу

силою, даною йому через діяльність його душі. Такий художник не просто зображує природні об'єкти такими, якими вони є, але також може додавати те, чого немає у природи. Для Плотіна мистецтво - це не просто наслідування, як це було у Платона; це – одкровення.

У Середньовічному суспільстві праця була одночасно формою покаяння та способом ушляхетнення життя. Ченці в монастирях здебільшого набиралися з аристократичного стану; і, якби не ця обставина, син дворянина, мабуть, ніколи б не взяв у руки пензля, долото чи шпатель. Правило святого Фереола (VI століття) містить пункт: «Той, хто не обробляє землю своїм плугом, повинен писати на пергаменті своїми пальцями».

У середні віки з'явилися нові фахові класи, що призвело до розвитку нових інституцій. Серед них були ремісничі гільдії, котрі стали важливою частиною освітньої картини. Гільдії об'єднували людей, що працюють в одній сфері, та встановлювали їхні права по відношенню один до одного та свої обов'язки перед покровителями. Учні зазвичай розпочинали свій період навчання у віці 13 чи 14 років. Молодий учень мав дотримуватися суворих правил місцевої гільдії. Ці правила були пов'язані зі збереженням секретів ремесла; також вони обмежували право учня продавати предмети власного виготовлення. Майстерня була організована за ієрархічною схемою: майстер керував своїми помічниками, які своєю чергою керували учнями. Навчання проводилося шляхом наслідування майстру чи помічникам; виконання оцінювалося з погляду точності наслідування. Система була розроблена не задля заохочення мистецької оригінальності, а, скоріш, забезпечення передачі високого ступеня майстерності, й у цьому відношенні система дуже добре виконувала свою функцію.

Гуманізм був не стільки організованою системою переконань, як філософією освіти, яка сприяла вивченню класичної науки. Він був зосереджений на вивченні античної літератури, включаючи її історію, філософію та поезію. Гуманістична освіта перемогла завдяки створенню нових шкіл, які були більш перспективними для молоді, ніж монастирські і соборні

школи минулих епох. Художня освіта в епоху Відродження вимагала освітнього підходу, що більш відповідає поняттю генія. Це набуло форми академій, де знання теорії та філософії художньої практики, засновані на пошуку універсальних знань у галузі мистецтва, могли бути розвинені та поширені вчителями та учнями, які працюють спільно. У цій концепції мистецтва сполучною ланкою між учителем і учнем може бути тільки академія, місце чисто умоглядного дослідження, де відносини між членами формуються в результаті вільного дослідження без жодного авторитету. Перша формальна академія мистецтв Accademia del Disegno була заснована Джорджіо Вазарі в 1562 році. Членами було обрано 36 видатних художників, 32 з яких були жителями Флоренції.

До кінця XVI століття академії перестали бути колами інтелектуального ентузіазму, якими вони були в останні десятиліття п'ятнадцятого століття, місцем, де обговорювалися, демонструвалися та поширювалися нові художні відкриття як серед митців, так і серед меценатів. У пізніших поколіннях модель художньої освіти, яку прийняла Франція, була надана академіями Риму та Болоньї. Навчання звело мистецтво до набору абсолютних правил, що ґрунтуються на беззаперечному авторитеті минулого генія мистецтва високого Відродження.

З XVII століття аристотелівська система навчання була відкинута зростанням емпіричних наук. Супутнє зниження статусу мистецтв можна побачити у працях таких філософів, як Роджер Бекон та Джон Локк, які наполягали на точних формах мови для передачі об'єктивності науки. Поетичні алюзії класичних гуманістів, що колись були зразком наукової ерудиції, тепер розглядалися як прості форми для задоволення фантазії, але не придатні для передачі знання, що висловлюється.

Французька академія живопису та скульптури виникла внаслідок повстання французьких художників проти гільдійських обмежень, які керували художниками та скульпторами у Парижі з XIII століття. Як і в академіях минулого століття у Флоренції та Римі, щомісяця призначали

іншого вчителя, який відповідав за позування моделі. Дві години на день надавалися уроку малювання натури. Найважливішою подією забезпечення панування установи було закріплення за нею монополії на курс малювання життя. Ніде, крім академії, не дозволялося викладання натури. Гуртки малювання з приватного життя були заборонені в майстернях всіх митців, які не перебували в академії.

За підрахунками Николауса Певзнера, до 1720 року у Європі було дев'ятнадцять академій, зокрема у Флоренції, Римі, Болоньї, Мілані та Відні. До 1740 р. відкрилося ще шість академій, у тому числі в Санкт-Петербурзі (1724), Тулузі (1726) і Единбурзі (1729). Нарешті, перші академії мистецтв в Америці були створені в Мексиці в 1785 і у Філадельфії в 1791 році.

Здебільшого ці нові академії та художні школи були засновані не з політичною метою, що стоять за французьким інститутом, а, швидше, з економічних причин. По всій Європі зростала потреба в навичках малювання та дизайну з боку робітників та майстрів у нових галузях промисловості, які почали з'являтися у другій половині вісімнадцятого століття.

За винятком Франції, більшість країн вважали за доцільне відокремити освіту художників від освіти ремісників. Романтичні погляди на культурну роль митця у забезпеченні прогресу цивілізації заважали спробам зробити художню освіту актуальною для промисловості. Після майже двовікового панування наукового розуміння реальності мистецтво знову почало проголошуватися важливим джерелом духовного розуміння, необхідного для добробуту суспільства. Митець тепер розглядався як творець об'єднуючих символів у фрагментованій цивілізації. У міру того, як ця точка зору здобула визнання, виникли питання про мету навчання, оскільки, якщо митці знайшли правила мистецтва у самих собі, навіщо їм академії, щоб нав'язувати такі правила своїм навчанням? Кант у «Критиці здатності суджень» стверджував поколінням раніше, що «геній – це талант робити те, на що не можна дати жодних певних правил».

Оригінальність стала головною цінністю у мистецтві. Ця нова цінність породила новий стиль, відомий як романтизм. Він поклав край неокласицизму вісімнадцятого століття. Митці почали розглядатися як особистості, чия уява була здатністю до безпосереднього розуміння, що перевершує науку. Отже, мистецтво розглядалося як культурно значуща форма знання.

Зазвичай термін ательє застосовувався до майстерні митця. Потім, коли деякі ательє стали відомі своїм чудовим навчанням, воно також почало поширюватися на послідовників чи учнів конкретного академіка, який очолював ательє. Великі ательє наприкінці XVIII століття були засновані Давидом і Гро, які просуvalи неокласичний стиль мистецтва, який також був стилем Французької академії. Перші ательє працювали у межах традиційного стилю академії. Потім поступово деякі ательє стали більш експериментальними. Трудомісткий процес створення темних і світлих тонів на малюнку за допомогою штрихування поступово поступився місцем більш швидким технікам вугілля та крейди. Майбутній студент, який намагається вступити в ательє, повинен представити портфоліо майстру і, у разі схвалення, почати малювання, або розфарбовування за моделлю.

З моменту створення університетів у середні віки образотворче мистецтво ніколи не входило до навчальних курсів. Історія мистецтва – дисципліна, що виросла з антикварних та археологічних досліджень – стала усталеною областю вивчення в німецьких університетах наприкінці XVIII та на початку XIX століть; проте німецькі університети ухилялися від викладання практики мистецтва. У 1868 році за волею Фелікса Слейда було створено три кафедри для професорів образотворчих мистецтв в Оксфордському, Кембриджському та Лондонському університетах. Це була перша спроба запровадити вивчення образотворчих мистецтв до університетського середовища англomовного світу. Першим, хто зайняв кафедру Оксфорда, був Джон Раскін.

Історія мистецтва в сучасному розумінні вперше з'являється у творчості Йоганна Йоахіма Вінкельмана. Його *Geschichte der Kunst des Altertums* вперше

використала словосполучення «історія мистецтва». Вінкельман вважав предметом свого дослідження виявлення основних принципів, які описували б органічний розвиток стилів від однієї епохи до іншої, або, іншими словами, формальну еволюцію мистецтва як вираження культури.

У 1809 році, після принизливої поразки від Наполеона, Пруссія розпочала відновлення своєї соціальної структури, та першою запровадила інститут національної народної освіти. Вільгельм фон Гумбольдт був призначений міністром народної освіти. Він шукав метод, який дав би дітям необхідну практику переводити об'єкти з натури прямо на папір: «використовувати малюнок як свого роду мову». Історик мистецтва Алоїс Хірт запропонував, щоб німецькі діти наслідували одну програму малювання, виходячи з песталоцціанських основ у формі геометричних вправ. Розробник цього методу Йоган Генріх Песталоцці вслід за Руссо вважав, що природа є найкращим учителем. Він думав, що в основі всього людського навчання лежать чуттєві враження (*Anschauungen*), отримані розумом від природи. Песталоцці писав, що є природний прогрес, завдяки якому процес навчання дозволяє розуму взаємодіяти з об'єктами світу: у невиразних, дезорганізованих та заплутаних чуттєвих враженнях можна знайти порядок та ясність, які можуть розвинути у ясні та виразні ідеї.

Песталоцці вважав, що лінії, криві та кути, що становлять форми об'єктів, можна читати як алфавіт чуттєвих вражень. Метод малювання був опублікований в 1803 році під назвою *A B C der Anschauung* та включав три гравюри, що ілюструють систему поділу ліній і квадратів на дрібніші одиниці. Пізніше на тих же засадах було розроблено інші варіанти методу: Йозефа Шміда, Германа Крусі, Джозефа Ніфа тощо. Але найвпливовішим виявився метод, розроблений Петером Шмідом.

У США ці методи активували групу митців «Хрестоносці мистецтва», які були вчителями мистецтв, або авторами посібників з малювання для широкої публіки; вони прагнули створити демократичну форму мистецтва для демократичного суспільства. Як у своїх посібниках з малювання, так і у

своєму навчанні вони стверджували, що навчання малюванню - це навичка, що є доступною кожному. Одним із найвпливовіших посібників була «Американська книга малюнків» Джона Гедсбі Чепмена, яка відкривалася твердженням: «Кожен, хто здатний писати, може навчитися малювати».

Паризька виставка 1867 року для американців стала шокуючим явищем: вони побачили, що їх текстиль не може конкурувати за частку на міжнародному ринку. Аналогічні почуття мали британці на виставці в Crystal Palace 1851 року, порівнюючи свій текстиль з французьким; але відтоді якість британських тканин помітно стало кращою. Американці, як і британці у свій час, зрозуміли, де їх обійшли. Подальшу долю американського текстилю визначили дії трьох осіб: багатого бостонця Чарльза Каллахана Перкінса, директора шкіл Бостона Джона Дадлі Філбріка та англійського майстра малювання Уолтера Сміта. Перкінс був центральною фігурою, оскільки він зміг переконати своїх бостонських сучасників в необхідності введення малювання у школах. Політика у сфері навчання мистецтву щоразу була прагматичною, та виходила з розуміння завдань сьогодення. Результатом ініціативи бостонців стало ухвалення 1870 року Закону про малювання. Відповідно до Закону кожне місто чи селище з населенням понад десять тисяч осіб мало щорічно вживати заходів для безкоштовного навчання промислового та механічного малювання осіб віком від 15 років. Термін «механічний малюнок», як визначили законодавці, «призначений для включення всіх тих типів малюнка, які застосовуються до виробничих або промислових видів мистецтва». Художня освіта наполягала, що талант не є необхідною умовою для навчання, кожен, хто може навчитися писати, може навчитися малювати і в цьому повністю розходила з естетичними традиціями образотворчого мистецтва [98].

У той самий час, як тональне малювання вугіллям стало традиційним явищем в академіях мистецтв – мистецтво школярів твердо дотримувалося контурного малюнка. Звичайно, можна запитати, як трапилося, що звичайне шкільне мистецтво, задумане Песталоцці для суто інтелектуальних цілей,

зрештою, стало слугою фабричної системи з поширенням промислової революції. Фабричний, як і песталоцціанський малюнок є продуктами редукаціонізму, де складні завдання розбиваються на прості блоки, які комбінуються, щоб зробити навчання чи виробничі процеси більш ефективними.

Висновки до I розділу

Історія мистецької освіти в Україні має два основні мотиви. Українська культура не вписувалася в імперський контекст і тому розвиток національної мистецької школи завжди був пов'язаний із національно-визвольним рухом. Академізм інертних ідей закабалював творчий дух українських митців, а мистецтво та художню освіту було поставлено на службу пропаганді цінностей радянської державної системи. Така радянська спадщина не може бути основою мистецької освіти громадян вільної європейської держави. Водночас національне культурне надбання є живим зі своєї природної потреби; воно може бути творчим джерелом сьогодення.

Протягом сторіч мистецька освіта перебувала під сильним впливом ідейних течій, що виходять від розуміння освіти загалом. Більшість цих ідей іноді змінювалося у відповідь на наявний соціальний клімат, соціальні обставини та вподобання соціально впливових груп. Коли певна течія ставала домінуючою, її ціннісна орієнтація проголошувалась універсальною. Мета, методи та прагнення ставали канонічними та набували такої очевидної цінності, що не підлягали сумніву. Навряд чи будь-яка ідейна течія може бути домінуючою завжди. Хоча основні найвідоміші течії виникали та зникали, їх історичні наслідки зберігалися ще довго після того, як вони ставали історією.

З моменту створення університетів у середні віки образотворче мистецтво ніколи не входило до навчальних курсів. Історія мистецтва – дисципліна, що виросла з антикварних та археологічних досліджень – стала

усталеною галуззю вивчення в німецьких університетах наприкінці XVIII та на початку XIX століть.

Затребуваність творів мистецтва чи літератури полягає не в їх авторитеті, а в тому, що нові фази та цикли художньої культури беруть із них безліч актуальних для себе смислів. Уявлення, які ми формуємо, є «відкритими». Саме тому у величному творі мистецтва ми можемо знову і знову знаходити нові моделі та структури. Але наші інтерпретації є частинами прагматичних рамок; а саме - когнітивних процесів, які ведуть до дії.

РОЗДІЛ II.

СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ: АКТУАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ВИХОВНИХ ПРАКТИК

2.1. Сучасний підхід до розуміння мистецької освіти

У першому наближенні можна уявити відношення культури та людини як зустрічний рух полюсів: з одного боку – є культура з її символізмом і нескінченим діапазоном змістів та значень; з іншого – є людина, здатна сприйняти культуру та передати свої цінності при створенні нових культур.

Поняття «культура» неможливо вичерпно визначити. Ще 1952 року антропологи А. Кребер та К. Клакхон зібрали майже дві сотні визначень, які з позицій низки гуманітарних наук, – як-от історія, соціологія, культурологія, етнографія, антропологія, психологія – описували, начебто, один предмет. За неповним списком культура включає такі сфери: освіту, мораль, світогляд, спосіб життя, мистецтво. «Культуру» і «цивілізацію» часто розуміються як синоніми. Наприклад, польський антрополог та соціолог Броніслав Малиновський [58] розумів культуру як інтегральне ціле, кожен елемент якого – інструменти, товари, принципи творчості, ідеї, вірування, звичаї тощо – пов'язан з іншими та не можуть бути зрозуміли без розгляду цього взаємозв'язку.

Також дослідники зазначають, що культура повністю створена людиною, що вона виробляє форми та дозволяє функціонувати людському розуму. Навчання та мислення завжди відбуваються у певних культурних контекстах. «Культура формує свідомість людини. Його індивідуальне вираження досягається через створення сенсу, через приписування сенсу речам у різних контекстах та ситуаціях» [97, с. 9-10].

Різниця підходів при розгляді такого феномену як культура може генерувати теоретичні та практичні конфлікти; їх розгляд нам допоможе ближче підійти до суті даного предмета.

Рей Макдермотт зі Стенфордського університету під час підготовки навчального курсу «Культура та навчання» виявив, що слово «культура» існує у трьох контрастних наборах визначень. Причому всі визначення більше окреслюють використання терміну, ніж наміри теорій.

У першій групі визначень культура протиставляється всьому природному чи біологічному. Хоча, природа і культура взаємодіють один з одним, ці два терміни, як би, позначають окремі реальності, які змішуючись у різних пропорціях, робили річ більше однієї й менш іншої; більш природною й менш культурною чи навпаки. Однак, проти такого поділу є аргумент: усі люди, народжені в культурі, повинні мати справу з культурою як з умовою свого виживання.

В інших визначеннях культура протиставляється чомусь індивідуальному чи особистому. Хоча особистість і культура взаємодіють один з одним, ці два терміни позначають окремі реальності, які змішуючись у різних пропорціях, робили речі більш однозначними й менш різними, більш особистими й менш культурними, або культурними й менш особистими (таким чином, іронічно зауважує Макдермотт, описуються два неврози).

Насправді при розгляді особистості та культури просто робиться перенесення акценту; проблема в тому, що такі дихотомії дуже легко знаходять сенс. Це відбувається тому, що ми не просто прагнемо ідентифікувати «речі» у світі, а й визначити відносини між ними та поставити процедури, що допомагають сфокусуватися на них. Теж стосується старих проблем із такими ключовими словами, як викладання, навчання, виховання, здібності, дисципліна, спільність. Тепер у цей семантичний котел необхідним інгредієнтом додалася «культура».

Третій набір контрастів представляє культуру як довільне соціально-сконструйоване. На іншому боці виявляється реальне, необхідне та справжнє. Культура у цій групі визначень є – не реальна та послідовна розумова та матеріальна робота, яку виконують для організації спільного життя, а є – терміном вдавання, яке накладається на те, що є природним та індивідуальним.

Виходить, що ми повинні мати справу з культурою у нашій виховній та освітній роботі з дітьми лише доти, поки ми не підійдемо до реальних речей. Якби ми могли просто привести цю культуру у відповідність до природних і реальних вимог індивідуального зростання, все, звичайно, працювало б належним чином.

Останній набір представляє, мабуть, найрадикальніший розрив культури: культурі відмовлено у сьогоднішній день. Освіта в цьому випадку – це щось на кшталт «димової завіси», яка маскує марні зусилля розумних людей виправити ситуацію.

З такої позиції «зовнішнього спостерігача», культура є головним винуватцем болючості та конфліктності соціальних змін. Але будь-який аналіз культурних обмежень на зміни буде катастрофічно неповним без урахування того, що цілі та навіть деталі дизайну будь-якої пропонованої зміни, – а також сам розумовий процес тих, хто закликає до зміни, – це неодмінна частина культури, яку потрібно описувати, викривати та реформувати. Наше мислення надзвичайно мобільне та адаптивне. Його гнучкість дозволяє бачити ситуацію у розвитку, під різними кутами. Культура в цьому сенсі – система координат, і за потребою є інертною.

Органічна цілісність і повнота культури для дослідника, з одного боку – перешкода, з іншого боку – повне забезпечення можливості тлумачити її певним чином. Отже, культура вступає в діалог сама з собою, в якому дослідник здебільше коментує себе.

Культура не даність сама по собі, а спосіб даності життя. Освіта у цьому сенсі, спосіб уявлення культури. Система освіти є громадським інститутом і значно інертніша, ніж культура. До того ж освіта (у вузькому сенсі) має програмний характер. Сучасний підхід до освіти полягає в тому, що освіта – це не лише звичайні шкільні питання, такі як навчальна програма, стандарти або тестування: завдання, які покладаються на школу, повинні мати сенс лише при їх розгляді у ширшому контексті цілей усього суспільства. Тобто, спочатку суспільство має сформулювати замовлення та відповісти на

питання, чого воно має намір досягти, вкладаючи кошти в освіту молоді. Своєю чергою, контекст уявлення про освіту залежить від того, як ми розуміємо культуру та її мету. Звичайно, можна відповісти, що «метою культури є людина» – і опустити завісу конфузу. Такий риторичний поворот немає практичного сенсу; він задає погану нескінченність. Коли запитують про цілі культури, то мають на увазі не культуру в широкому сенсі, а інституції, які вона створила. Тому говорять про «функції культури» та її «цілі». Тема цілей культури та смислів культури неосяжна для даної роботи; ми торкнемося цієї теми фрагментарно. Але ціль освіти має бути визначена: цього вимагає її програмний характер. Коротко ціль освіти можна сформулювати так: спорядити людину всіма необхідними компетенціями.

Навчання є актом культури. У процесі навчання синхронні всі процеси; не можна відірвати виховання від культури, та культуру від освіти. До того ж кожна школа має свою культурну спадщину, яка має формотворчий вплив на навчальний процес. В цьому плані школи мистецтв та загальноосвітня подібні: середня школа є емісаром культури, а школа мистецтв розв'язує питання освіти. Вочевидь, зміст їх навчального культурного процесу буде ширшим за будь-яку педагогічну чи ідеологічну доктрину. Цей зміст культури зумовлюють не так програма і процедури, як особисті якості педагогів.

Коли кажуть, що середня школа не відповідає вимогам часу – вічна теза – часто мають на увазі різне. У загальному випадку, йдеться про те, що школа відірвана від реального життя і не у достатньому обсязі готує юних громадян для успіху в суспільстві. Наприклад, суть освітньої реформи в Україні коротко формулюється як перехід від школи знань до школи компетентності. При цьому наголошується, що сьогодні українській школі потрібні вчителі, які не просто ставлять питання з предмета, що вивчається, а такі, які організують евристичну, тобто розумову діяльність дитини. Важливою подією стало ухвалення Закону України «Про повну загальну середню освіту» у 2020 році [7].

Як стандартно резюмує одне з досліджень: «реформування освітньої галузі – це відповідь на громадський запит, адже саме освіта забезпечує якість людського капіталу, який є основою економічного розвитку країни» [67 с. 9].

Звичайно не можна забувати, що людський капітал суспільства визначається потенціалом його індивідуальностей. Тому можна говорити про відрив школи від «реального життя» не в загальному сенсі, а про відрив школи від реального життя її учнів. Так, британський математик і філософ Альберт Норт Вайтгед ще 1916 року сказав: «Є лише один предмет навчання – це Життя в усіх його проявах. Замість цієї всеєдності пропонуємо дітям: алгебру, з якої нічого не випливає, геометрію, з якої нічого не випливає, фізику, з якої нічого не випливає, історію, з якої нічого не випливає, пару мов, які так і не засвоять. Нарешті, саме сумне з усіх – літературу, представлену п'єсами Шекспіра, з філологічними нотатками та коротким аналізом сюжету та персонажів: те, що потрібно запам'ятати. Чи можна сказати, що цей список являє Життя, як воно проживається? Найкраще, що можна про це сказати, що це титри, які архітектор всесвіту прокручував у свідомості, коли думав про створення світу, але ще не визначився, як його зібрати» [108, с. 6-7].

Вайтгед говорить про те, що фрагменти інформації з різних галузей знання самі по собі нікчемні. Кожен предмет нашого вивчення має бути пов'язаний з нами, бути актуалізованим: він має опинитися тут і зараз. У процесі такого навчання виникає причетність учня до культури, яка є «діяльність думки, сприйнятлива до краси та людяності» [108, с. 1]. Вище зазначено, що навчання є актом культури; тепер можна перефразувати – навчання актуалізує культуру.

Без втілення, сенси культури – які приписуються явищам і речам у різних контекстах та ситуаціях – мертві. Тілом культури є суспільство. Соціальна комунікація – як мати, що годує – передає знання спадкоємцю культури, який їх вбудовує в проект власного світу. Кожен бік життя вартий уваги. Значення має те, що увага може розпізнати. Якщо знання обмежене змістом того, що слід прийняти на віру, воно не може вільно конвертуватися в

інші контексти. Потрібний пильний зацікавлений погляд; знання має бути продуктом свідомого зусилля. Вчитель має не просто передавати інформацію та тренувати навички учнів, а ділитися своїм досвідом розуміння культури. Проте, особливість організації навчального процесу у загальноосвітній школі накладає на вчителя предметні обмеження.

Школи мистецтв перед загальноосвітніми мають очевидну перевагу: залученість у життя виявляється у творчості її учнів, які актуалізують культуру через особистісне сприйняття світу. Учні у художній спосіб відкривають зміст моменту; процес творчості приводить усі обставини до ладу.

У тому ж есеї Вайтгеда про цілі освіти є таке місце: «Ви коли-небудь помічали сліди формування нормандської арки? Давня робота чудова, сучасна робота потворна. Причина в тому, що сучасна робота виконується з точним виміром, стародавня робота варіюється відповідно до ідіосинкразії працівника: тут він стисся, а там розгорнувся. Зараз суть підготовки учня до іспитів – в збалансованому розкладі предметів. Але людський рід – природний фахівець. Одна людина бачить цілу тему, де інша може знайти лише кілька окремих прикладів» [108, с. 6-7].

Вайтгед тут говорить про культурну ідіосинкразію, про те, що особливості сприйняття, а також неприйняття, характеризують індивіда, який водночас є представником певної культури. Його естетична здатність вбудована у його особистість людини, як орган сприйняття; ця здатність проявляється в його професійній діяльності, без зв'язку з тим, як він розуміє творчість. Рівень його фаху визначає лише те, наскільки добре він може своє сприйняття втілити.

Розум не може існувати поза культурним контекстом. «Ніщо не є вільним від культури»; проте люди – це не просто відбиток своєї культури. Взаємодія між людьми забезпечує загальну основу для індивідуальних думок і збагачує спосіб життя, думки або емоції кожної культури» [97, с. 28]. І ще: «Замість того, щоб думати про культуру, яка «додається» до розуму або як про

якесь втручання в елементарні процеси розуму, нам краще думати про культуру, як про свідомість» [97, с. 170].

Ми мислимо культурою, ми діємо культурою. Сьогодні вона – динамічний потік мислеформ, у якому світ втрачає свою суттєвість; ні текст, ні концепція не претендують на вічність. Всесвіт символів підкидає нам різні цілісності, в яких вбачаються лише деякі аспекти; ідентичностей, можливостей та «правд» так багато, що «я» не може почуватися впевненим та автономним. За словами німецького філософа Ганса-Георга Гадамера, ця одіссея вже не може закінчитися вдома.

Гадамер у роботі «Істина та метод» [25] зазначив, що науковий спосіб пізнання світу не є універсальним, та визначив три основні форми герменевтики світу: естетичну, історичну, мовну. Люди не розглядають конкретний предмет поза своєю історичною свідомістю: наші упередження є основою людської здатності взагалі щось розуміти. Однак досвід історичної свідомості не може зібрати все до купи, людина потребує досвіду нового створення світу. Тому досвід мистецтва може стати зразковим. Мистецтво знаходить істини, які недоступні науці; його досвід проектується на всю сферу гуманітарних наук. «Буття мистецтва не може визначатися як предмет естетичного усвідомлення, оскільки естетична поведінка проти мистецтва звичайніша, ніж себе усвідомлює» [24, с. 163]. Тобто естетичне почуття є фундаментальним. Його втілення відкриває простір, у якому світ і власне існування постають як єдине ціле і невичерпне. У досвіді сприйняття витвору мистецтва нам дається не лише як момент «бачення», але ми можемо «жити» разом із ним; ми виходимо зі звичайного часу в «автономне». Гадамер зазначає, що твір мистецтва має святковий, а також символічний та ігровий характер, оскільки свято так само забирає нас зі звичайного часу, відкриваючи нам справжні можливості нашої спільноти.

У багатьох мовах слово «освіта» використовується як синонім слова «культура». Латинське *educatio* позначає обробіток, вирощування, виховання, і походить від *educio* – навчаю, яке знаходиться у мовній грі з омонімом «веду

вперед». Тому можна розуміти культуру як безперервний процес, у якому освіта є допоміжною діяльністю. У цьому сенсі освіта спрямована на сприяння придбанню (засвоєнню) знань, навичок, цінностей, моралі, переконань, звичок, здібності до творчості. Культура має знаходити в індивіді свій відгук, інакше «обробіток» не відбувається. Тоді як кожний досвід, який надає вплив, що формує те, як людина думає, відчуває чи діє, може вважатися освітнім.

Міністерство культури України у 2010–2011 провело соціологічне дослідження у фокусі якого вперше з'явилися школи мистецтв. Було опитано батьків учнів, директорів шкіл мистецтв та інших управлінців у сфері культури. З'ясувалося, що функцію художньої школи батьки бачили у формуванні естетично розвиненої та гармонійної особистості: школа має розвивати здатність до творчості. Для батьків практичні навички у конкретному виді мистецтва мали вторинне значення; на додаток, діти повинні одночасно навчатися різних видів мистецтв. Водночас директори шкіл вважали, що їхнє завдання – розвивати виконавські навички учнів та давати початкову художню освіту. Вони не були проти того, щоб діти вивчали різні мистецтва, але за умови, якщо предмети вибирають не батьки, а школа.

Як зазначається у «Концепції сучасної мистецької школи» від 20 грудня 2017 року [10], зміст початкової художньої освіти залишається консервативним «як з точки зору методології, так і з точки зору змісту» та відсилає до радянського часу. Батьки сформували актуальне соціальне замовлення, проте незрозуміло, якою мірою школи мистецтв можуть його виконати.

2.2. Необхідність актуалізації культури у процесі навчання

Французький економіст Жак Лесурн у роботі «Освіта та суспільство» [102] припустив, що у кожен час у суспільстві співіснують різні культури. Тому, пише він, правильною буде таке визначення питання: яких шкіл потребує культура? яку з культур ми хочемо розвинути? Відповідь не

буде остаточною; питання має звучати постійно, оскільки життя безперервно змінюється.

Для школи було б фатальним, пише Лесурн, діяти так, начебто вона з іншої доби. Школа має бути «сучасною» як у підході до предметів вивчення, так і до педагогічних форм, що застосовує; а також до поведінки, яку вона заохочує, та обладнання, яке вона використовує. Така вимога обумовлена тим, що школи повинні готувати учнів до життя, а не до освіченості.

На думку Лесурна будь-які роздуми про відносини між культурою та школами мають бути зосереджено на змісті, який розгортається при розгляді наступних тез:

1. Роль шкіл полягає у зміцненні відносин із сучасною культурою;
2. Справжнє значення шкіл неможливо укласти у спеціальні предметні програми – не у цьому внесок шкіл, що потрібен. Їхнє завдання – створення значних відносин між певною кількістю різних предметних галузей.

Школи можуть встановити відносини з сучасною культурою, поєднавши та доповнивши три основні позиціонування.

Перше з них – ізотонічне. Школа має бути схожа на довкілля. Навіть без такої санкції система освіти неминуче трансформується у цьому напрямі. Є запити на деінтелектуалізацію навчання, на заохочення прагнень, орієнтованих на досягнення, всебічний розвиток, відкритість шкіл життю тощо. Сучасній школі потрібно вийти із задушливих класів: вибратися на міські вулиці, відвідати виставки, музеї, майстерні художників, лабораторії та фабрики. Вчитися треба там, де квітне життя. Тоді як класи можуть дати спокійне розумове середовище для обговорення набутого досвіду та роздумів. Нова якість навчання та викладання неможлива, якщо вона супротив дійсності. Лесурн вважає, що сучасне суспільство можна було б назвати «суспільством освіти» або «суспільством навчання». Він так його характеризує: «нове суспільство насичене інформацією, переповнене наукою та технологіями, відкрите для світу; суспільство визначається здебільш розмаїттям

індивідуальних ситуацій, ніж кількістю великих соціальних груп; суспільство прагне постійного відновлення компетенцій» [102, с. 177].

Друге позиціювання – дистанціювання. Дистанційна чи оборонна позиція захищає школу від безрозсудного прийняття модних ідей у шаленому пошуку втраченого часу та втраченої ідентичності. Школа не може падати в обійми кожної швидкоплинної спокуси. Кожного кризового моменту школа повинна пам'ятати, що її майбутнє залежить від наративних якостей знання, а саме: знання сприяє його ефективній передачі, дозволяє надійно орієнтуватися у знаннях, розвиває здатність до точного пізнання та «розумно» формувати сенс. Зокрема школа має враховувати вплив «засобів масової інформації»: вони як і школа можуть висловлюватися числами та графіками; вони можуть дати додаткову інформацію та запропонувати моделі поведінки. Однак, загальна риса знань із ЗМІ – безсистемність. Вчитель має допомогти учневі співвіднести, розшифрувати та інтерпретувати такі знання. Основна компетенція, яку дає освіту, - це здатність знання використовувати.

Так, у Рекомендаціях Європарламенту «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» [1] компетенція «Навчання заради здобуття знань» передбачає здатність індивіда організувати своє навчання через усвідомлення власних потреб в освіті. Вона вимагає від особи, яка вчиться, вміння використовувати досвід навчання у всіх сферах життя: вдома, на роботі, під час навчання та професійної підготовки.

Третє позиціювання – експертне. Тут школа спостерігає світ (природу, суспільство), щоб вивчати його, мислити його, рефлексувати, робити висновки, діяти, виявляти проблеми, взаємодіяти з однолітками; все це – навчання, яке має виражати себе усно, письмово та за допомогою мистецтва. Німецький педагог Івальд Тергард зазначає: «Зараз необхідна цілісна освіта, тобто, потрібно враховувати безліч аспектів людської особистості – фізичні, інтелектуальні, естетичні, емоційні та духовні, і таким чином зробити крок до цілісної особистості, яка живе на гармонійній планеті» [107, с. 173].

Школу за несучасність критикували завжди, але вимагати цілісності навчання, а також закликати відновити зв'язки школи з актуальною культурою стали порівняно недавно. Як контрастну ілюстрацію візьмемо культуру, в контексті якої такі вимоги не мали б сенсу.

Політолог Тімоті Мітчел провів аналіз вживання терміна «культура» у роботі мусульманського вченого Ібн-Хулдуна. Книга Мітчела була присвячена історії колонізації Єгипту, і його увагу привернуло свідчення цього слова про поточну практику та розуміння причетності. Так, для мислителя XIV століття «культура» (умран) не є ні стороннім, ні навколишнім, ні туманним узагальненням середовища для розуму, як це часто буває в сучасних текстах; для Ібн-Хулдуна «культура» походить з кореневого терміну «будувати» (амар). Обидва терміни «культура» і «будувати» пропонують відчуття «активності, метушливого життя, наповненості: це ринок, багатий на товари, або гавань, в яку часто заходять кораблі; все процвітає і розвивається» [104, с. 53]. Виходячи з такого розуміння терміну, Мітчел пропонує наступне резюме для форми навчання у доколоніальному Каїрі: «Навчання реалізовувалося як відносини, що виникали у будь-якому ремеслі, та могли бути виявлені між будь-якими людьми практично у будь-який момент. Новачки вчилися один в одного відповідно до своїх різних здібностей, а також у тих, хто був майстром; і навіть майстри продовжували навчатися у тих, хто мав інші навички, або знав інші тексти. Це був метод аргументації та диспутів, а не читання лекцій. Кожен міг демонструвати свою індивідуальність, коли це було доречно, проте учень ніколи не був пасивним» [104, с. 84].

У колоніальну епоху традиційну освіту замінив західний стиль, у якому суворий вчитель отримав центральне місце у класі, наповненому дисциплінованими учнями. До слова «розводити чи культивувати» (тарбія), було додано слово «організація, дисципліна, правила, регулювання» (тартиб), і разом вони стали сучасним терміном для позначення освіти. Культура та навчання були введені у панування дисципліни та у вороже ставлення до повсякденного життя.

Формальна європейська освіта була принесена до Єгипту вимогами нової організації суспільства; при цьому зазначимо, що представників культури доколоніального Єгипту жодною мірою не можна назвати неосвіченими. Як формулює Європарламент у Рекомендаціях «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» [1], освіта виконує подвійну функцію – соціальну та економічну. У доколоніальному Єгипті потреби освіти задавалися невимушеним культурним середовищем, а колоніальному – політикою колоніальної адміністрації. У таких умовах культура вже не толока, яка задає сенс усім речам, а проблемна сфера взаємодії.

Отже, культура сьогодні пропонує мислити себе як проблемну сферу наборів практик та процесів, що взаємодіють та змінюються. Якщо культуру розглядати як систему, то це відкрита система, що розвивається сама по собі. Коли культура щось відкриває, то вся її система втягується в трансформацію. Це нескінченний процес, у якому культура, як системне ціле, має постійну потребу свого відтворення.

Тому освіта перебуває у нескінченному становленні та потребує постійного відновлення компетенцій. Культурне «замовлення» на освіту завжди виходить за рамки навчальних програм та міністерських регламентів. Система освіти не встигає привести свій зміст у відповідність до культури, проте може наблизитися до неї в її творчій формі.

Хоча для європейської культури формальна освіта – норма, можна згадати Леонардо да Вінчі, Авраама Лінкольна, Чарльза Дарвіна, Срінівасу Рамануджана, Майкла Фарадея, Томаса Едісона, Бернарда Шоу; всі вони були самоуками. Вони почули заклик культури серед галасу повсякденності: вони самі визначали цілі, формулювали завдання, опановували необхідні навички; їх знання структурувалися у творчому пошуку. Їхнє навчання відбувалося як практична діяльність. Необхідність додаткових зусиль робила отримання результату більш значним та радісним. Шлях навчання не має бути необтяжливим: «В освіті, як і скрізь, широкий шлях першоцвіту веде до неприємного місця» [108, с.4].

Знання повинно мати актуальну практичну цінність; результативне навчання – це таке навчання, яке забезпечує отримання бажаного результату. Легендарна «жага до знань» – це щось на зразок сенсорного голоду, ніж необхідна умова процесу навчання. Процес результативного навчання можна описати як пригоду, авантюру, яка переживається як диво, а її результат лише передбачається. Подорож до знання починається з подиву. Так само як в авантурі, мета творчого пошуку досягається не завжди, проте здобувається корисний освітній досвід, який, як було сказано вище, формує способи мислення, здатності сприйняття та дії. Здобуті знання та досвід потрібні для того, щоб зробити крок до наступного подиву. Прагнення до досконалості розвиває естетичне почуття стилю, що дозволяє знаходити прямий доступ до суті речей, та брати лише необхідне.

У такому процесі відкриттів учень постійно та наново створює себе і світ. Він – Актор, тобто той, що діє. Його діяльність це інтегруючий процес, який взаємовідносить усі значення відповідно до моменту.

Залученість у процес становлення знання – необхідна умова. Базовий досвід спостереження та бачення у дитини тлумачиться особистим ставленням до об'єктів та навколишнього середовища, які він виявляє. Сприйняття супроводжується емоціями, сенсорними переживаннями, – і справжній світ проявляється у його світі як одкровення існування. У дорослому віці – залученість у процес, свіжість та яскравість сприйняття – зумовлюють творчу пізнавальну здатність.

Раніше у цій роботі було наведено результати соціопитування. На перший погляд, формулювання завдання батьками входить у суперечність із практикою шкіл. Згадується притча про слона та сліпих, які про нього судять, обмацавши лише одну його частину. Соціопитування виявило не розбіжність, а різне розставлення акцентів. Загальні художньо-освітні компетенції та початкова спеціалізована освіта потребують одне одного. Неможливо здобути загальну художньо-освітню компетенцію без поглибленого вивчення одного предмета. Естетична компетенція – це не проста поінформованість у сфері

культури; її не можна отримати вивчаючи мистецтво «загалом». Культуру потрібно практикувати. Всебічне вивчення одного виду творчості може дати всю культурну перспективу, живий зв'язок усіх речей. Понад те, органічне ціле культури може бути сприйнято через посередництво одного навчального предмета, якщо цей предмет – одна з практик художньої творчості.

Німецький філософ Мартін Гайдеггер у роботі «Виток художнього твору» писав, що мистецтво не лише спосіб вираження моменту істини культури, а й засіб створення трампліну для розкриття того, «що є»; за посередництвом мистецтва суспільство розуміє себе. Щоразу, коли до якоїсь культури додається новий витвір мистецтва, значення того, як розуміється «бути», змінюється у своїй суті.

Стосовно тези Лесурна щодо завдання шкіл, зазначимо, що мета «створення значних відносин між певною кількістю різних предметних галузей» може бути реалізована у діяльності зі створення конкретного продукту. Навчальний предмет, який інтегрує цінності, відносини, знання, творчі здібності – ніщо інше як практика. Ключова роль школи у цьому процесі: спрямування навчальної діяльності. Тобто, вчителю потрібно направити зусилля учня у міжпредметну сферу, або у сферу, яка ще не стала самостійним навчальним предметом. Школа має бути такою ж креативною, як життя і культура; навчання має розгортатися в творчий процес.

Актуалізація культурних надбань у процесі навчання становить складність, головним чином, для вчителя: якщо елемент культури викликає практичний інтерес, дитина включить його у свою гру, зі змістом, який дитині буде доступний. Урок може розпочатися не так, як планував вчитель, і, можливо, йому доведеться піти учнівським слідом. Найважливіше педагогічне завдання – взаємодія.

Педагог та філософ Л.П. Джекс писав: «Майстер у мистецтві життя не проводить чіткої межі серед своєї роботою та своєю грою, своєю працею та своїм дозвіллям, своїм розумом та своїм тілом, своїм навчанням та своїм відпочинком. Він навряд чи знає, що є що. Він просто переслідує своє бачення

досконалості у всьому, що він робить; він дає іншим вирішувати, працює він чи грає. Йому самому видається, що він робить і те, й інше. І він задоволений, що робить це добре» [101, с. 1-2].

2.3. Діахронічна комунікація культурної спадщини та проживання сьогодення

Термін «діахронічний» спочатку з'явився у працях лінгвістів – француза Мішеля Бреалья та швейцарця Фердинанда Де Соссюра. Відправна теза Соссюра полягала в тому, що в мовній діяльності кожен її момент передбачає систему, що встановилася, та еволюцію; або, будь-якої хвилини мова є жива діяльність та продукт минулого. Для опису природи мови можливі два підходи: синхронічний та діахронічний.

Синхронічний підхід (від давньогрецької: *συν* – «разом» та *χρόνος* – «час») розглядає мову в локальному часі, при цьому історична перспектива мови до уваги не береться. Синхронічна лінгвістика визначає мову як дане у певний момент, і цей момент, зазвичай, – теперішній час.

Діахронічний (від *δια* – «через» та *χρόνος* – «час») підхід розглядає мову в її еволюції протягом значного проміжку часу. «Діахронічна лінгвістика вивчає відносини не елементів даного стану мови, що співіснують, а відносини послідовних елементів, що змінюють один одного в часі» [77, с. 269]. Діахронічна лінгвістика бере до уваги одночасну наявність двох перспектив, точок зору: проспективна — погляд, спрямований за течію часу, і ретроспективна – погляд, спрямований назад, проти перебігу часу.

Мова та культура мають настільки тісний зв'язок, що бачення лінгвіста Соссюра було з ентузіазмом сприйняте цілою низкою гуманітарних областей. Його підходи були запозичені філософією, культурологією, антропологією, психоаналізом. Руку до адаптації ідей Соссюра доклали Ролан Барт, Жак Лакан, Жак Дерріда, Мішель Фуко та Клод Леві-Стросс.

Діахронія та синхронія є взаємодоповнюючими методами при розгляді культури: перший розглядає еволюції системи в нову систему, другий – як функціонує система зараз. Еволюція сприймається як взаємне положення форм у часі (раніше – пізніше, минуле – сьогодення, сьогодення – майбутнє), а також як якісна відмінність форм, що не дозволяє об'єднати наступні один за одним у часі явища в систему. Тобто діахронія – це характеристика форми та архітекτονіки основного процесу, в якому знаходиться все буття та мислення.

Культуру в становленні «вперед» документувати складно: як висловився Соссюр, потрібна неоглядна кількість «моментальних знімків». Тому культуру ми сприймаємо через ретроспекцію, і вона завжди нам здається минулою. Але мова, наша діяльність, наша здатність передавати емоції через мистецтво – вміщують культуру у кожен із нескінченних моментів сьогодення.

Тому цінність культурної спадщини також у тому, що вона може бути обстежена, і вона може бути зрозуміла. Сенси культурного минулого відкриваються тут і зараз, а не у світі наших предків. За допомогою минулого культура говорить про теперішнє.

Мистецтво серед решти минулого унікальне. Мова, яка більше не використовується – це мертва мова, країна, завойована або скасована, більше не є країною. Результати математики, фізики та інших наук можуть стати застарілими внаслідок нових розробок. Але не існує мертвого мистецтва чи мистецтва, яке більше не варте цього статусу. Колись мистецтво, завжди мистецтво. У живопис, музику та архітектуру додаються нові форми та нові твори. Те саме відбувається з танцем, карвінгом та іншими видами мистецтва. Але старі твори, як і раніше, цікаві та можуть бути предметом задоволення.

Важливий аргумент на користь діахронічного підходу полягає в тому, що він дозволяє нам увійти в дружні стосунки зі творами мистецтва, які далекі від нас у просторі та часі, та отримати особливий досвід розуміння. Перебуваючи лише в синхроністичному відношенні, ми ризикуємо потрапити в пастку рамок знайомого мистецтва та вже відомих нам ідей.

Діахронічний підхід дає можливість «розговорити» культуру. Для цього потрібно правильно вибрати одиницю аналізу. Вона повинна мати складну організацію, динамічно функціонувати під високою напругою життєво важливих цілей та припускати виявлення численних детермінацій.

Перед тим, як перейти до огляду методів аналізу минулого, нагадаємо, що поняття «аналіз» походить від давньогрецького ἀνάλυσις – «розрив» або «розв'язування». Наприклад, філософський аналіз глибше поринає у значення слів і намагається з'ясувати це значення шляхом зіставлення різних визначень; сучасний літературний аналіз ґрунтується на уважному читанні текстів, що передбачає утримання від узагальнюючих суджень та припущень про авторський намір та потребує уваги лише до форми та «самих слів»; а музичний аналіз прагне відповісти на питання «Як працює ця музика?». Щодо аналізу музики наведемо думку Едгара Вареза про те, що пояснити музику за допомогою аналізу – значить зруйнувати, покалічити дух твору. Тому аналіз повинен бути доречним та мати добре помірковану мету.

Мета аналізу про який йдеться – це не ідентифікація відомого. Проникливість художника та сила виразності нам відкриває доступ до його творчого досвіду, який ми наново намагаємося пережити. Мета такого аналізу – забезпечення можливості такого досвіду, та повторне «відкриття» твору.

Для ілюстрації тези візьмемо уявлення про красу, а саме, уявлення про красу жіночу.

Красива жінка Стародавнього Єгипту була худорлява і витончена як рослина з тонким стеблом. У Стародавній Греції вона була шляхетною, гармонійною та фертильною. Середні віки затягнули жінок у корсети: ідеалу достатньо було мати чисту шкіру, краса без гріха могла бути лише духовною. На зміну аскетизму прийшов стиль бароко та пишні форми. Потім з'явився ампір із пристрастю до всього грецького. У ХІХ столітті уявлення про жіночу красу змінювалося кілька разів. Коли сильне тіло та здоровий рум'янець стали ознаками низького походження, гарні жінки з осиними таліями носили бліді

обличчя. Потім почався кінематограф і ХХ століття: виникла романтична натура в манто з ляльковим личком.

Уявлення про красу не зверталось до визначень Іммануїла Канта чи Карла Фрідріха фон Румор. Воно кожного часу не абстрактне. Уявлення про красу є соціально-культурним концептом, який охоплює багато іманентних мотивів, та характеризує конкретну форму культури; воно висловлює реальність етичного, естетичного та релігійного змістів досвіду, що переживається. Для того щоб виявити зміст цього концепту, нам потрібно виконати аналітичну роботу. Елемент невідомого, нерационального виміру краси, що не допускає вербалізацію та повне дискурсивне розуміння, може виявити лише сам витвір мистецтва. Тобто аналізу піддається контекст твору, тоді як сам твір – інтерпретується. Інтерпретація – це творче розкриття образу, що ґрунтується на власному відчутті.

Методи, за допомогою яких може бути досліджено культурно-історичний контекст, наступні:

1. Наративний метод або описово-оповідальний. Чисто описового методу немає: всі описи вибіркові. Історики ХІХ століття Ш. Ланглуа та Ш. Сеньобос, які практикували наративний метод, назвали свій предмет наукою «клею та ножиць». Розвиток мистецтва тут пропонується розуміти лише на рівні абстракцій, які пов'язують дані у припущену теорію. Цей метод описує розвиток художніх рухів, «великих» творів мистецтва, творчості автора тощо. Або описує розвиток музичних структур через зміни у словниковому запасі; порівнює музичні стилі та структури та розглядає такі питання, як взаємодіє розвиток жанру чи стилю з такими інститутами, як критика. Цей метод схильний до редукаціоністського аналізу та пошуку причинно-наслідкових пояснень з погляду зовнішніх факторів.

2. Історично-генетичний метод. Цей метод зосереджений на виявленні наступності; коріння всіх явищ він виявляє у минулому. Робін Д. Коллінгвуд писав, що історик схожий у своїх методах на слідчого, який має розкрити злочин. Метод досліджує процеси, події, явища. Суспільство тут сприймається

як ціле і взаємозалежне, через цілісність розуміються окремі елементи. Цей метод досліджує, як з часом змінюються колективні уявлення. Наприклад, представник школи «Анналів» Ф. Ар'єс у роботі «Людина перед смертю» використовував найрізноманітніші джерела від літературних до даних іконографії та надгробків. Ар'єс виявив як із часом змінювалися у Європі уявлення про смерть. Якщо у варварському суспільстві смерть була природною та необхідною, то в сучасному світі вона табується. Інший представник «Анналів» Ле Гофф у роботі «Народження чистилища» показав, що уявлення про чистилище з'явилося в Середньовічній Європі лише між XI та XIII століттями, та було обумовлено комерціалізацією суспільства. Воно народилося серед торговців і лихварів, яким була потрібна надія на порятунок у потойбічному світі; у 1254 році папою Інокентієм IV чистилище було легалізоване. Одним із варіантів історико-генетичного методу є «ретроспективний» або «регресивний», або «реконструкційний» метод. При застосуванні цього методу дослідник знаходить за схожістю опору у ближчих до себе станах і від цього інтерпретує минуле.

3. Порівняльний метод. Порівняння – одне із найдавніших та базисних принципів пізнання світу. Його логічним підґрунтям є аналогія. Мислення за аналогією зовнішню схожість властивостей та ознак, які характерні для одного об'єкта, переносить на інші об'єкти.

4. Типологічний метод один із методів, який часто використовується в соціальних та гуманітарних науках. Він також ґрунтується на зіставленні. Він співвідносить групи подібних явищ і процесів через схематичне зображення конкретно-історичної дійсності у вигляді моделей «ідеальних типів». «Ідеальні типи» не мають точної відповідності в емпіричній реальності, вони дозволяють лише пояснити загальну картину.

5. Структурний метод. Метод ґрунтується на встановленні зв'язків усередині системи, що забезпечують збереження її основних властивостей. Цей метод починається з де Соссюра і соціолога Еміля Дюркгейма й має у своїх лавах антрополога А. Редкліфф-Брауна, фольклориста У. Я. Проппа та

антрополога К. Леві-Стросса. Леві-Стросс вважав, що за кожним явищем чи процесом ховаються неусвідомлювані звичайним досвідом структурні зв'язки.

б. Системний метод. Основні принципи системного методу були сформульовані в 1949 році біологом Л. фон Берталанфі, а в його розвиток зробили внесок математик Н. Вінер та психіатр У. Ешбі. Система – це сукупність взаємозалежних елементів. Метод має такі аспекти:

- а) відокремлення елементів системи;
- б) аналіз характеру відносин між елементами (ієрархічні, горизонтальні);
- в) вивчення взаємодії системи із зовнішнім середовищем.

У цьому методі важливе місце має принцип ізоморфізму. Суть принципу у тому, що подібність елементів різних систем передбачає подібність властивостей систем. Оскільки майже всі системи відкриті (тобто є обмін із зовнішнім середовищем), також передбачається, що система має прагнути самозбереження, підтримувати свою цілісність, зокрема, з допомогою зовнішніх надходжень.

Ми не розглядаємо мистецтвознавчі методи аналізу. Хоча іконологічний аналіз теж прагне відкрити у творах визначальні світоглядні установки та «культурні симптоми» часу. Використовуючи діахронічний підхід, ми не намагаємося «зрозуміти автора», ми намагаємося за допомогою автора зрозуміти себе. Все, з чим має справу мистецтвознавчий аналіз, потрібно відкрити за допомогою свого досвіду.

2.4. Інтегративний підхід Тергарта

В основі інтегративних підходів до навчання лежить концепція «Навчання, орієнтованого на учня». Інтеграція тут має на увазі об'єднання когнітивних, соціальних та моральних навчань. Відповідно до цієї концепції навчання, школярі вчаться цінувати середовище своєї культурної спадщини, вивчаючи та заново переживаючи її досвід, водночас – вільно та рефлексивно

інтерпретуючи її. Таким чином вони стають активними учасниками культури тих, хто «дізнається про життя, живучи».

Прикладом такого підходу є концепція «Навчання, орієнтованого на діяльність» (через англ. Action-Centred Teaching; далі – АСТ) німецького педагога Івальда Тергарта. Згідно з Тергартом, необхідність інтегративного навчання і викладання, орієнтованого на таке навчання, походить з того факту, що шкільний досвід все більш інтенсивно проникає у життєве середовище учня та впливає на всю його особистість; тобто школа все більше стає самим життям. Отже, необхідно змінити характер навчання та викладання в школі та створити основу для досвіду, який перевершує інтелектуальне навчання та сприяє більш всебічному процесу розвитку учнів.

Концепція АСТ має наступний набір характеристик:

1. АСТ має на увазі, що учень і вчитель спільно практикують і працюють, активізуючи якнайбільше органів чуття: розум, емоції, руки, ноги, очі, вуха тощо. У цих процесах духовна та тілесно-чуттєва діяльність має бути знову «возз'єднана»: навчання і робота, думка і дія, школа і життя, пізнання та почуття знову повинні з'єднатися [107, с. 185]. Навчання, яке спрямоване на переживання та розуміння цінностей спадщини, на формування особистих стосунків та на всю особистість учня, – має встановити активний взаємозв'язок між різними подіями, які учень переживає у середовищі своєї культурної спадщини. Таке навчання починається з аналізу справжнього досвіду учня, подій та ситуацій через взаємодію з об'єктами та соціальними відносинами, і включає їхню «вільну» інтерпретацію. Завдання вчителя – пробудити інтерес, а також підвести учнів до усвідомлення взаємозв'язку всього в житті та своєї причетності. Зміст, принципи, методи та дії, а також вся дидактико-методична організація класу (школи) мають сприяти розвитку особистості (ідентичності) учня як основної мети. Інтегративний підхід до навчання відстоює здатність учня вчитися та діяти в житті, змінюючи та покращуючи його, вписуючись у тенденції світу; але не просто як його частина, а як його творець та культиватор. Учням важливо усвідомлювати, що

вони не проходять як гості у цьому світі, – світі, наповненому життям багатьох істот, – їм довірені повноваження розумних та гостинних господарів.

2. Практикується підхід, що навчаючи, вчитель навчається сам. Це забезпечується постійним та прозорим спілкуванням між учителем та учнями протягом усього процесу. Така командна робота проливає світло на проблеми навчання та викладання – важливі моменти для успішного професійного розвитку вчителів. Проблеми знаходять вирішення, набувається ефективність спілкування, стиль, мова та думки культивуються, навички слухання та словесного вираження освоюються.

3. АСТ має на меті встановити активні відносини з «реальністю». Для розуміння цінностей спадщини у його середовищі практикується «вивчення життя, через його проживання». Підхід передбачає навчання через діалог та моделювання. Ефективність діалогу полягає не лише у безпосередньої передачі знань і можливості розкриття різних суперечностей у життєвих ситуаціях, а й у можливостях моральних дій та поведінки учнів. Поведінка вчителя є взірцем культурної поведінки учнів. Щоб досягти успіху у завданні позитивних моделей, вчителю необхідно бути щирим, доброзичливим та надійним, отже, легітимним – справжнім професіоналом. Тоді школа може бути й храмом, і колискою культури та культурним центром екосистеми.

4. Модель пропонує багато можливостей для самоорганізації та самостійності учнів, хоча спочатку задана форма «спільної організації» та «солідарної відповідальності». План занять задається не лише учителем, а й учнями. Життя в школі та за її межами, у сім'ї та у групі однолітків – пропонують досить відправних моментів для вибору навчальних ситуацій.

5. АСТ спрямовано на досягнення мети й має визначати завдання, які реалізується у вигляді діяльності. Проблема полягає в тому, що освітні цілі вчителя повинні мати зв'язок з цілями учня.

6. Навчання орієнтоване на можливість створення конкретних продуктів. Такі продукти можуть бути призначені для органів чуття (серія фотографій, театральна вистава, огляд латинських термінів тощо), або можуть

мати утилітарну та інформативну цінність. «Внутрішні продукти» також можливі. Вони можуть бути створені для переоцінки певних історичних подій, зміни ставлення до інших народів та їх звичаїв, регіону, поведінки тощо.

7. Таке навчання передбачає співпрацю вчителів, учнів та інших людей із довкілля, через загальну взаємодію всіх учасників процесу. У певних обставин факт співробітництва є не менш важливим, ніж створення конкретного продукту. Соціальному навчанню надається велике значення: невеликі групи та партнерство у робочій діяльності є необхідними соціальними формами практичного навчання.

8. Концепція АСТ здатна поєднати відомі аналогічні форми навчання, такі як: «навчання через відкриття» (навчання через дослідження та конструювання шляхом створення та перевірки гіпотез), «принцип навчання на вузлових прикладах», оригінальна назва – principles of exemplarity (зменшення обсягу змісту через частину, яка виражає ціле), «емпіричне навчання» (досліджується безпосередній досвід до чіткого розуміння його принципу). Фокус наводиться лише на сам досвід: щось залишається на рівні емоцій. Вони важливі, але досвід набувається лише шляхом роздумів та обробки події. Тут зазначимо, що вже в ХІХ – на початку ХХ століття роботи Дж. Дьюї, поряд з навчаннями Ж. Піаже та Л. Виготського, сприяли експериментальному, дослідному та конструктивістському навчанню, в якому особлива увага приділялася активному та спільному навчанню. Їхня робота заклала основи того, що сьогодні відомо як «навчання на локаціях» або «навчання через занурення в середовище» (Place-based education – PBE). Цей підхід використовує конкретну подію, місцеві економічні обставини, культуру, традиції та інші елементи, пов'язані з конкретною спільнотою. Таке навчання створює високоефективні зв'язки між культурою та всіма членами місцевої спільноти.

9. Зрештою, таке навчання прагне «брати участь» у поточних соціальних відносинах, проєктах та проблемах, а також ініціювати корисні та практичні зміни. Воно може мати свій початок через розвиток інтересів учня

через певні факультативні заходи. Це може бути шкільний кооператив, літературна група, художня група, оформлення шкільних свят, волонтерство в бібліотеці тощо. Таким чином, робота учнів стає надбанням громадськості, і це стимулює їхнє зростання та мотивацію.

Безперечні позитивні якості інтегративного навчання дозволяють побачити нові напрями культурно-виховних практик як для загальноосвітньої школи, так і для школи мистецтв. Але представляється, що особливі обставини шкіл творчості для «навчання, орієнтованого на діяльність» підходять краще. Їм простіше створити необхідне інтегративне середовище, яке заохочує цілісну творчу поведінку; середовище активного проживання сьогодення, в якому цінності культури сприймаються як практичне знання, в якому досвід емоцій та уяви не протистоїть досвіду інтелекту.

Висновки до II розділу

Культура не даність сама по собі, а спосіб даності життя. Освіта у цьому сенсі, спосіб уявлення культури. Система освіти є громадським інститутом і значно інертніша, ніж культура. До того ж освіта (у вузькому сенсі) має програмний характер. Сучасний підхід до освіти полягає в тому, що освіта – це не лише звичайні шкільні питання, такі як навчальна програма, стандарти або тестування: завдання, які покладаються на школу, повинні мати сенс лише при їх розгляді у ширшому контексті цілей усього суспільства.

Культура сьогодні пропонує мислити себе як проблемну сферу наборів практик та процесів, що взаємодіють та змінюються. Якщо культуру розглядати як систему, то це відкрита система, що розвивається сама по собі. Коли культура щось відкриває, то вся її система втягується в трансформацію. Це нескінченний процес, у якому культура, як системне ціле, має постійну потребу свого відтворення. Школа має бути такою ж креативною, як життя і культура; навчання має розгортатися в творчий процес.

Актуалізація культурних надбань у процесі навчання становить складність, головним чином, для вчителя: якщо елемент культури викликає практичний інтерес, дитина включить його у свою гру, зі змістом, який дитині буде доступний. Урок може розпочатися не так, як планував вчитель, і, можливо, йому доведеться піти учнівським слідом. Найважливіше педагогічне завдання – взаємодія.

Важливий аргумент на користь діахронічного підходу полягає в тому, що він дозволяє нам увійти в дружні стосунки зі творами мистецтва, які далекі від нас у просторі та часі, та отримати особливий досвід розуміння. Перебуваючи лише в синхроністичному відношенні, ми ризикуємо потрапити в пастку рамок знайомого мистецтва та вже відомих нам ідей. Цінність культурної спадщини також у тому, що вона може бути обстежена, і вона може бути зрозуміла. Сенси культурного минулого відкриваються тут і зараз, а не у світі наших предків. За допомогою минулого культура говорить про теперішнє.

Безперечні позитивні якості інтегративного навчання дозволяють побачити нові напрями культурно-виховних практик як для загальноосвітньої школи, так і для школи мистецтв. Але представляється, що особливі обставини шкіл творчості для «навчання, орієнтованого на діяльність» підходять краще. Їм простіше створити необхідне інтегративне середовище, яке заохочує цілісну творчу поведінку; середовище активного проживання сьогодення, в якому цінності культури сприймаються як практичне знання, в якому досвід емоцій та уяви не протистоїть досвіду інтелекту.

Школи мистецтв перед загальноосвітніми мають очевидну перевагу: «залученість» у життя виявляється у творчості її учнів, які актуалізують культуру через особистісне сприйняття світу. Учні у художній спосіб відкривають зміст моменту; процес творчості приводить усі обставини до ладу.

РОЗДІЛ III.

ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ДИТЯЧОЇ ШКОЛИ МИСТЕЦТВ)

3.1. Практика культурної спадщини: досвід дослідницького проекту

Образно-художня творчість – це глава історії людства, яка інтригує. Створені образотворчим мистецтвом об'єкти є важливою частиною змісту культурної спадщини. Вони не тільки виявляють свою епоху та своє сприйняття життя; ці об'єкти сприймалися протягом величезних періодів часу, тому їх зміст також включає візуальний досвід поколінь. Мова художньої творчості задає якісні динамічні зв'язки; через цю універсальну межу буття голос краси виявляє присутність культурної спадщини та людини.

Художня якість спадщини залучає учнів до дивовижної подорожі через час, надихає їх на відкриття художньої мови, за допомогою якої вони пояснюють себе та сьогодення.

Для того щоб учні були сприйнятливими до цінностей культурної спадщини, виховна практика повинна забезпечувати стимул не у формі вербалізації та пасивного засвоєння фактів, а за допомогою інтерактивного навчання, яке створює умови, що дозволяють учням прожити та випробувати свою спадщину на практиці, відкрити її через автентичні дії та безпосередній досвід, який включає творчу інтерпретацію реальності та творче спілкування.

Як приклад ефективної культурно-виховної практики, що орієнтована на розвиток візуально-мистецької культури, розглянемо новаторський досвід із Республіки Хорватія, описаний у статті Хіцели Івон та Дубравкі Кущевич [100]. Розроблена ними методика «навчання, орієнтованого на діяльність» використовує процес створення малюнка. За задумом авторів, учням початкових класів належало розкрити зміст художньої мови у свій індивідуальний творчий голос. Для цього учні повинні були вступити в діалог з історичною, культурною та природною спадщиною, та емоційно її пережити;

про існування мистецьких та композиційних елементів учні дізнавались за допомогою творчої та художньої гри.

Поштовх до розробки методики дав дослідницький проєкт факультету філософії Сплітського університету під назвою «Художні теми Східної Адриатики: мистецтво, політика, мореплавання». Проєкт передбачав розгляд проблем територіальної, національної, мистецької та культурної самобутності східного узбережжя Адриатики періоду XIV–XX століть. Окрім розробки теми за допомогою так званого «високого мистецтва» проєкт вивчав культурну спадщину середовища через дитячу художню творчість. Дослідникам довелося шукати відповіді такі питання: як навколишнє природне і культурне середовище впливає на розуміння дітьми світу, і як діти виражають себе у творчості.

Аби вирішити дослідницьке завдання вчені застосували концепцію навчання Тергарта. У рамках освітнього проєкту було розроблено методику, яка включала дослідження певного змісту культурної спадщини та її актуальне творче вираження.

Участь у проєкті учнів мала три етапи:

1. відвідування об'єктів культурної та природної спадщини та підвищення поінформованості про зміст цього досвіду;
2. процес художньої реалізації;
3. колективне осмислення результатів через демонстрацію дитячих робіт у виставкових залах музеїв та галерей.

На першому етапі проєкту завданням вчителя було надати учням можливість набути досвіду «з перших рук». Етап включав: відвідування важливих об'єктів культурної спадщини, зустрічі з людьми, які могли надати додаткові відомості на тему, безпосереднє спостереження за довкіллям (об'єктами, пам'ятками, природними пейзажами), а також підбір матеріалів, таких як книги, фотографії тощо, які могли мати відношення до теми. На цьому етапі вчитель прагнув спонукати учнів ставити питання, висловлювати

судження, згадувати те, що вони раніше отримали на тему, встановлювати асоціації з поточними подіями та своїм життєвим досвідом.

На другому етапі проекту учням було запропоновано художньо виразити себе та створити предмет мистецтва в автентичному середовищі спадщини (місцевість, музей, галерея, монастир, майстерні декоративно-ужиткового мистецтва тощо). Під час цього процесу найважливішим завданням вчителя було стежити за залученням учнів до того, що вони робили, заохочувати їхню співпрацю та зусилля самовираження, а також спонукати їх ставити питання щодо вибору художніх технік та матеріалів для найточнішого вираження свого культурного досвіду.

На третьому етапі – осмислення та оцінка творчості – учні за допомогою своїх вчителів, кураторів музеїв та менеджерів галерей організували публічні художні виставки своїх робіт за місцем свого проживання. Учні склали свої власні програми та запрошення, а також залучали учнів з інших шкіл як мистецтвознавців на виставці. Можливість продемонструвати свої роботи не тільки надихнула учнів на поглиблений інтерес до культурного, історичного та природного середовища, але також збагатила їхнє розуміння про власні компетенції: учні змогли проаналізувати досвід та осмислити своє переживання.

Фахівці нагадують, що початкове навчання дитини мистецтву фокусується не на технічних навичках, а на розвитку пізнавальної здатності та емоційної повноти естетичного вираження. Так, при вивченні образотворчої художньої спадщини звертається увага на те, як учні втілюють візуально-чуттєвий досвід за допомогою знання художньої мови спадщини.

Наприклад, перед учителем малювання стоїть завдання навчити учнів взаємодіяти з об'єктами культурної спадщини, розцвітити спадщину фарбами, висловити її графічно чи зобразити у трьох вимірах. У цьому сенсі вчитель – посередник між учнем та спадщиною, постать, що сприяє емпіричному вивченню; таке вивчення забезпечує учню індивідуальну перспективу. Тому при плануванні художньої діяльності слід приділяти увагу знанням дітей та

їхньому розумінню світу, в якому вони живуть. Учні слід вивести з класів і разом із ними спостерігати за довкіллям. Учні повинні зазначати, що їх вражає, досліджувати, дивитися, слухати, торкатися, пробувати та обговорювати кольори, лінії, розміри, форми, поверхні, ритми та контрасти; учні повинні отримати доступ до всього, що вони можуть сприймати, вивчати та відчувати, спостерігати спадщину у всіх її формах.

Зустріч зі спадщиною – складний процес; щоб зустріч мала необхідний ефект, потрібна активізація творчих здібностей. При цьому для формування естетичного досвіду належна не спонтанна емоційна реакція на сенсорні якості об'єкта, а цілеспрямоване дослідження.

Швейцарський психолог і філософ Жан Піаже писав, що «зрозуміти, значить, відкрити, чи реконструювати через повторне відкриття. Ця умова повинна виконуватися, якщо в майбутньому нам потрібні сформовані особистості, що здатні до продуктивності та творчості, а не лише до суспільного визнання» [106, с. 20].

Отже, учні надихалися спадщиною та у процесі візуально-чуттєвого досвіду робили відкриття, що втілювалися у творчому акті створення малюнка. Дослідники, які оцінювали роботи – головним чином, за безпосередністю та експресією – за результатами констатували що діалог учнів та спадщини відбувся.

Для перевірки своїх висновків хорватські фахівці попросили творчих наставників інтерпретувати знання, отримані учнями. Наставники погодилися, що креативність художнього вираження робіт учнів свідчить, що учні пережили спадщину справді емоційно: учні в процесі робіт розуміли не лише спадщину, а й самих себе. Якість представлених творів відбивається у тому факті, що учні виявили свої погляди на реальність, керуючись власним художнім досвідом. Завдяки творчості учнів, зазначають дослідники, культурна спадщина стала ключем до розуміння відносин між учнями та суспільством (довкіллям). У роботах відкрилася споконвічна ясність та простота, яка є основною передумовою та початком естетичного акту.

У творчості учнів яскраво виявилася сила візуального пізнання; ця сила в процесі досвідченої когнітивної взаємодії з культурною спадщиною трансформувалася у вираження актуального переживання реальності, і цим показала пізнавальні можливості художньої творчості.

У ході знайомства зі спадщиною учнів стимулювали до зосередженості на діяльності; тобто, учень мав самоактивуватися та побачити ключові моменти художньої мови. Це відповідає тезі Піаже, що дитина – головний конструктор своєї здібності розуміння. Дослідники відзначили силу ідей, що проявилися через малюнки, та значну виконавську гнучкість у реорганізації попереднього досвіду; слід зазначити, що гнучкість є серйозною творчою здатністю.

Хорватські дослідники вважають, що практика цього методу має брати до уваги такі моменти.

1. Художні мотиви спадщини мають пропонуватись учням проблематично: це стимулює дитячу цікавість та допомагає учням зрозуміти причину вивчення художньої мови. Художні та композиційні елементи змісту мають бути виявлені індивідуальним пошуком у радісному акті відкриття. Вивчення спадщини шляхом власних художніх досліджень та відкриттів, збільшує внутрішню мотивацію та інтелектуальну силу учнів, тим самим роблячи їх сприйняття ефективнішим, а їх художнє вираження багатшим та цікавішим. У ранньому дитинстві здатність до сприйняття значною мірою розвиваються завдяки мистецтву.

2. Художній вираз має якомога повніше увібрати емоції та уяву учнів: це значною мірою сприяє розвитку цілісного розумового життя, допомагає учням долати шаблони та схеми, роблячи їх дух сприйнятливим до народження нових ідей та виявлення раніше прихованих аспектів спадщини. При роботі зі спадщиною необхідно змінювати художні мотиви, художні методи та формати паперу; заохочувати учнів працювати з комбінованими методами художнього вираження, тим самим підтримувати індуковану мотивацію та творчість. Також слід заохочувати учнів до обміну художніми

ідеями: в атмосфері взаємної поваги й через невимушене спілкування, ідеї розвиваються, та виникають оригінальні художні рішення.

3. Творчі художні ігри перекомпонування, перевизначення та комбінування (які відповідають роду художньої діяльності учнів) створюють можливості динамічної реструктуризації змісту спадщини. Такі ігри мотивують учнів замислюватися про нові способи з'єднання та структурування наявних художніх та композиційних елементів, та відкривають шлях до нових власних художніх знань у процесі художньої діяльності. Працюючи таким чином, учні спілкуються зі спадщиною як діахронічно, так і синхронно, а їхня художня робота виникає спонтанно в результаті різнобічної діяльності; це створює основу у розвиток багатьох інших компетенцій. Творче мислення учнів необхідно розвивати, тому що воно покращує пізнання особистості, інтелектуальне функціонування та здатність розв'язувати проблеми. Художня діяльність розвиває творче мислення, яке потім переноситься на зовнішні ситуації, що виходять за рамки мистецтва, що призводить до успіху учня та в інших галузях навчання та життя.

Також треба не забувати, що розвиток естетичного розуміння та здатності до художнього вираження значною мірою залежить від індивідуальних інтересів та досвіду кожного учня.

Цей дослідницький проєкт став особистісним проєктом учнів; через дослідження мови художньої творчості учні виявляли себе у культурі. У цьому досвіді художня мова була не теоретичною дисципліною, а необхідним у практичній діяльності засобом. Отже, художня мова присутня у всіх сферах прояву повсякденності, у всіх соціальних відносинах і ситуаціях, що мотивують; вона існує і розвивається у процесах навчання та культурного доквілля; художня мова забезпечує розуміння різних візуально-мистецьких символічних світів; її когнітивні критерії ґрунтуються на вродженій здатності людини до спостереження та візуального мислення, якщо структурується, то стає основою для розуміння світу.

3.2. Аналіз діяльності Вінницької дитячої школи мистецтв по формуванню мистецьких компетентностей учнів

Відповідно до законодавства України, мистецька школа – це заклад позашкільної освіти який здійснює свою діяльність у сфері культури. Як визначає чинне Положення про мистецьку школу, заклади здійснюють свою діяльність за такими напрямками позашкільної освіти, цитуємо:

- художньо-естетичний, що забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та набуття здобувачами практичних навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва;
- мистецький, що забезпечує набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності.

Відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» та Концепції сучасної мистецької школи, освітній процес в мистецькій школі здійснюється за освітніми програмами. У Статті 16 Закону України «Про позашкільну освіту» зазначено, що заклади позашкільної освіти можуть розробляти свої освітні програми, які повинні ґрунтуватися на типових освітніх програмах. На основі освітньої програми школа затверджує річний план роботи, навчальний план та розклад занять.

Відмінність мистецької від загальноосвітньої школи у тому, що вона акцентує розвиток мистецьких здібностей, та передбачає активну мистецьку діяльність, у якій набуваються і початкові професійні компетентності.

Вінницька дитяча школа мистецтв заснована на комунальній власності Вінницької міської об'єднаної територіальної громади. Підпорядковується школа департаменту культури міської ради. Підзвітною є також міській раді, міському голові. Напрямами позашкільної освіти закладу є художньо-естетичний (розвиток творчих здібностей, знання в сфері світової культури і мистецтва) та мистецький (набуття спеціальних мистецьких компетентностей).

Школа мистецтв має за мету підтримку талановитих дітей та розвиток їх мистецьких здібностей, створює всі необхідні умови для художньо-творчої реалізації учнів. Також, школа передбачає освітні мистецькі програми інклюзивного напрямку.

Основним завданням педагогічного колективу Вінницької дитячої школи мистецтв у 2020–2021 н. р. є осучаснення, зміни стандартів діяльності, актуалізації змісту початкової мистецької освіти.

Навчально-виховний процес спрямовується на розкриття мистецьких здібностей, набуття початкових професійних, у тому числі виконавських, компетентностей, естетичного досвіду та ціннісних орієнтацій через активну мистецьку діяльність кожного учня.

Як освітній та культурний центр мікрорайонів прилеглих до школи, Вінницька дитяча школа мистецтв задовольняє освітні потреби мешканців різних вікових категорій та залучає їх до культурно-мистецького життя громади міста.

Успішне виконання вищевказаних завдань можливе при вирішенні *проблемних питань*:

- гармонійне поєднання процесу навчання та виховання;
- створення сприятливих умов для творчого розвитку особистості кожного учня;
- формування в учнів естетичного та художнього смаку;
- формування високої духовності учнів, відродження національної свідомості;
- опрацювання освітніх навчальних програм за всіма мистецькими напрямками;
- підвищення якості виконання навчальних програм;
- диференційований підхід до навчання;
- підвищення виконавського рівня учнів музичного відділення;
- підвищення рівня викладання академічного малюнку, живопису, скульптури, композиції як основи розкриття творчого потенціалу учнів;

- розширення видів прикладного мистецтва, освоєння нових матеріалів та технік;
- оновлення концертного репертуару учнівських та викладацьких колективів;
- активізація концертної, виставкової та конкурсної діяльності;
- співпраця між учнівськими та педагогічними колективами всіх відділень;
- поновлення фондів відділення образотворчого мистецтва та хореографії, інструментарію музичного відділення;
- оновлення наочності в навчальних аудиторіях;
- поповнення бібліотечного фонду;
- залучення до занять різними видами мистецтва більшої кількості мешканців міста різних вікових категорій;
- розширення слухацької аудиторії;
- залучення мешканців прилеглих до школи районів до спільних культурно – мистецьких проєктів та концертних програм;
- розширення зв'язків, обмін досвідом з мистецьким закладами України, ближнього та дальнього зарубіжжя.

Основні документи, які визначають завдання щодо реалізації у 2021

році культурної політики закладу:

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про позашкільну освіту»;
- Закон України «Про культуру»;
- Положення про мистецьку школу (затверджене 09.08.2019 р. № 686);
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (03.11.2010 р. № 996);
- Положення про атестацію педагогічних працівників закладів (установ) освіти сфери культури (12.07.19 р. № 628);
- Стратегія розвитку культури «Вінниця - 2030»;

- Стратегія розвитку Вінницької дитячої школи мистецтв до 2023 року;
- Статут закладу «Вінницька дитяча школа мистецтв»;
- Карта пріоритетів і цілей професійної діяльності директора закладу на 2021 рік,
- План роботи закладу «Вінницька дитяча школа мистецтв» на 2020–2021 навчальний рік.

Основні заходи щодо виконання плану:

- впровадження у діяльність школи концепції сучасної мистецької освіти;
- удосконалення якісного рівня початкової мистецької освіти;
- пошук та підтримка обдарованих дітей та розвиток їх мистецьких здібностей;
- створення умов для професійної самореалізації здобувачів початкової мистецької освіти;
- популяризація академічного та народного мистецтва, доручення до нього широкого кола громадян міста без вікових обмежень;
- популяризація творчих здобутків вихованців закладу через проведення мистецьких проектів, фестивалів, конкурсів.

Розгляд питань на засіданні Ради департаменту:

- звіт про стан виконання заходів, зазначених в картах пріоритетів директорів закладів культури та основні завдання на наступний рік;
- звіт про роботу мистецьких шкіл міста протягом 2020–2021 н.р.

Організаційні заходи:

- укладання, затвердження та введення в дію з 01.09.2021 р. власної Освітньої програми з напрямку «образотворче мистецтво» з базового підрівня мистецької освіти;
- укладання, затвердження та введення в дію робочих навчальних програм по образотворчому мистецтву (по навчальним предметам);
- планування методичної роботи викладачів на всіх відділеннях (відділах), враховуючи проблемні питання, інноваційні форми та методи у

викладанні всіх дисциплін (методичних доповідей (розробок) – 8, відкритих та тематичних уроків – 12, педагогічних програнь – 3, відкритих академічних концертів – 3, сольних концертів учнів – 2);

- участь викладачів школи в роботі Обласного науково-методичного центру в галузі культури та мистецтва та методичного центру мистецьких шкіл міста (12 заходів);

- узагальнення педагогічного досвіду викладачів з великим стажем роботи у методичних розробках (кількістю 2);

- участь кращих учнів та творчих колективів школи у різноманітних мистецьких заходах, конкурсах, фестивалях та виставках (кількістю – 48);

- розширення географії конкурсів та фестивалів різних рівнів (за межами міста);

- розширення переліку мистецьких послуг для надання їх різним віковим категоріям громадян м. Вінниця (групи загального естетичного розвитку, групи вихідного дня, факультативні години по усім навчальним предметам за бажанням отримувача послуг);

- розширення контингенту груп, що працюють на засадах самоокупності учнів);

- створення громадської організації «Паростки майбутнього»;

- пошук та підготовка документації на отримання відповідного гранту для комунальних закладів (реалізація мистецьких проєктів, облаштування одягу та освітлювальної апаратури сцени актової зали);

- проведення традиційних мистецьких проєктів;

- оновлення та поповнення навчальних аудиторій сучасними технічними засобами (інтерактивна дошка, телевізори, комп'ютери);

- проведення необхідного ремонту музичного інструментарію (частково за власні кошти).

Культура у матеріальному втіленні.

1. Проведення інструктажів згідно нормативних документів:

- протипожежна безпека, цивільна оборона, навчання добровільної пожежної дружини, перевірка дієздатності пожежних кранів, повірка та заправка вогнегасників, щомісячна перевірка протипожежної сигналізації та системи протипожежного оповіщення;

- охорона праці, перевірка робочих місць на відповідність вимогам нормативно-правових актів.

2. Проведення заходів у рамках підготовки закладу до роботи в осінньо-зимовий період (перевірка стану системи опалення, водопостачання, герметизація дверей, прибирання підвалів та горищ).

3. Проведення косметичного ремонту приміщень закладу (червень–серпень).

4. Вирішення поточних господарських проблем закладу (протягом року).

5. Протягом року провести заходи по придбанню:

- одягу сцени;
- колонок;
- музичних інструментів (трикутники, маракаси, ксилофон);
- танцювальних костюмів;
- гімнастичного приладдя (мати, м'ячі);
- струн для бандури, домри;
- ноутбуків, телевізорів, принтера;
- інтерактивної дошки;
- кондиціонера;
- відпарювача;
- штор-жалюзі;
- водонагрівача;
- флешок.

Основні культурно-мистецькі заходи.

1. Проведення традиційних мистецьких проектів:

- «Європейська весна» (березень 2021 р.);

- «Натхнення майстра у творчості учнів» (виставка викладача Окуленко С.Л. та її вихованців «Весняні акварелі», квітень 2021 р.);

- «Писанковий дивосвіт» (квітень 2021 р.)

- «Мистецька весна», «Мистецька осінь» на відкритих майданчиках мікрорайонів «Старе місто» та «Тяжилів» (травень, вересень 2021 р.)

- IV інклюзивного пленеру «Кольорові долоньки» за участю учнів відділення ОТМ та Вінницької міської ГО соціального розвитку та становлення окремих малозахищених категорій молоді «Паросток», в рамках реалізації проекту «Трансформація культурного простору» (травень–червень 2021 р.)

- «Свято першого дзвоника» (вересень 2021 р.)

- «Свято першокласника» (грудень 2021 р.)

- «Новорічний калейдоскоп» (грудень 2021 р.);

2. Підведення підсумків та проведення виставки I Відкритого інтернет-конкурсу юних художників «Муза родом з дитинства» за участю мистецьких шкіл України (березень 2021 р.).

3. Оголошення II Відкритого інтернет-конкурсу юних художників «Муза родом з дитинства» (грудень 2021 р.).

4. Участь у загальноміських заходах до Дня Європи, Дня міста, Новорічно-різдвяних свят, Дня пам'яті та примирення та Дня Перемоги над нацизмом у Другій Світовій війні.

Відзначення ювілейних дат закладу, творчого колективу, студій, колективів малих форм, заслужених працівників культури та мистецтва.

- Рахімова О.Є, викладач по класу фортепіано – 55 років;

- Іванова Е.В., голова Ради школи, викладач по класу фортепіано – 60 років;

- Низькоклон Н.П., викладач по класу віолончелі – 65 років;

- Костюк О.І., адмінтехперсонал – 70 років.

Підвищення кваліфікації працівників закладів. Проведення конференцій, круглих столів, семінарів, робота методичного центру тощо.

1. Підвищення кваліфікації викладачів на курсах підвищення кваліфікації при Вінницькому обласному навчально-методичному центрі культури, мистецтв та туризму, з фаху:

- струнно-смичкові інструменти (скрипка, віолончель);
- фортепіано (викладач, концертмейстер);
- образотворче мистецтво.

2. Проведення атестації педагогічних працівників відповідно до вимог Положення про атестацію педагогічних працівників закладів (установ) освіти сфери культури.

3. Участь викладачів в роботі методичного центру мистецьких шкіл міста Вінниця та ВОНМЦ галузі культури, мистецтв та туризму (протягом року, відповідно до планів роботи даних закладів).

4. Робота групи викладачів відділення образотворчого мистецтва по розробці проекту Освітньої програми з напрямку «образотворче мистецтво» з базового підрівня мистецької освіти (січень-червень 2021 р.).

Протягом 2020–2021 н.р. відбулося 92 заходи (в т.ч. 7 – філія), за участю 2578 учнів (в т.ч. 152 – філія), з них офлайн 11 (в т.ч. 2 – філія). Виставок відділення ОТМ (шкільних +загальноміських) – 57 (2 офлайн, 55 онлайн) за участю 1023 учнів. Шкільних заходів – 72 (в т.ч. 7 – філія), за участю 2284 учнів (в т.ч. 152 – філія). Загальноміських заходів – 20, за участю 294 учнів.

2020 рік.

1. Тематична виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва та урочистий концерт, присвячені 29-тій річниці Незалежності України «Ми – це Україна», *офлайн*, (в/ч 3008 Західного ОТО Національної гвардії України, 23.08.20р.) – 26 учасників.

2. Виставка онлайн творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва до Дня Незалежності України «Ми – це Україна», Культурний

портал «VinCultureCode», сторінка ВДШМ у Facebook (23-24.08.20р.) – 10 учасників.

3. Концерт учнів класу сольного співу до Дня Державного Прапора України та Дня Незалежності України, онлайн, Культурний портал «VinCultureCode», сторінка ВДШМ у Facebook (23-24.08.20р.) – 7 учасників.

4. Мистецький проект «Концерт на воді» з нагоди 29-тої річниці Незалежності України, офлайн (24.08.20р.) – 1 учасник.

5. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Мозаїка творчості» в рамках проекту «Арт-хол», онлайн, Культурний портал «VinCultureCode», сторінка ВДШМ у Facebook (10.09.20р.) – 14 учасників.

6. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва до Дня Вінниці «Вінниця святкова – місто кольорове», онлайн, Культурний портал «VinCultureCode», сторінка ВДШМ у Facebook (12.09.20) – 11 учасників.

7. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Квітни – Віннице моя» в рамках проекту «Арт-хол», (12.09.20) – 11 учасників.

8. Виставка творчих робіт учениці 3 класу відділення образотворчого мистецтва Катерини-Вікторії Сандер «Нерозлийвода», онлайн, Культ. портал «VinCultureCode», група ВДШМ у соц. мережі Facebook (12.09.20) – 1 учасник, охоплення – 950 осіб.

9. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Барви музики святкові», присвячена Міжнародному дню музики та Дню вчителя, онлайн, група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (01.10.20) – 14 учасників.

10. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Козацькі обереги», присвячена Дню українського козацтва, Дню захисника Вітчизни та святу Покрови, онлайн, група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (14.10.20) – 25 учасників, охоплення – 1000 осіб.

11. Виставка творчих робіт учениці 3 класу відділення образотворчого мистецтва Софії Мацюк «Кольоровий настрій», викладач Окуленко С.Л., онлайн, група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (20.10.20) – 1 учасник, охоплення – 497 осіб.

12. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва ВДШМ «Вбралась осінь в золоте намисто!» в рамках проекту «Арт-хол», онлайн, Культ. портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (22.10.20.) – 19 учасників, охоплення – 477 осіб.

13. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Квітка-душа» до 120-річчя від дня народження Катерини Білокур, онлайн, Культ. портал «VinCultureCode», сторінка ВДШМ у Facebook (19.11.20) – 19 учасників, охоплення – 1499 осіб.

14. Тематичний урок з історії образотворчого мистецтва «Відображення подій Революції Гідності в сучасному мистецтві України», викладач Оксана Колесниченко, офлайн, фотозвіт – група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (21.11.20.) – 10 учасників.

15. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Свічка пам'яті» з нагоди Дня Гідності та Свободи та вшанування роковин Голодомору, онлайн, Культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соцмережі Facebook (21.11.20.) – 20 учасників, охоплення – 556 осіб.

16. Презентація аудіо-візуального твору на вшанування подій Революції Гідності «Молитва за Україну» у виконанні Т. Олексієнко, учениці відділу теоретичних дисциплін, хорового та сольного співу, викладач Т. Дубецька, онлайн, Культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, дата публікації – 26.11.2020) – 1 учасник, охоплення – 998 осіб.

17. Тематичний урок з історії образотворчого мистецтва «Тема Голодомору 1932-33 рр. в українському мистецтві ХХ–ХХІ ст.», викладач Оксана Колесниченко, офлайн, фотозвіт – група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соцмережі Facebook (26.11.20.) – 10 учасників.

18. Традиційний мистецький захід «Свято першокласника», онлайн, група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (27.11.20.) – 78 учасників, охоплення – 639 осіб.

19. Онлайн-виставка творчих робіт учнів перших класів викладача Іваненко Р.Ф. до «Свята Першокласника», Культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» (27.11.20.) – 36 учасників, охоплення – 852 особи.

20. Фотопроект в рамках флешмобу до Всесвітнього Дня української хустки, група «Вінницька дитяча школа мистецтв», культурний портал «VinCultureCode», (06.12.20.) – 18 осіб, охоплення – 1041 особа.

21. Тематичний урок з музичної літератури «На Чорнобиль журавлі летіли», до вшанування учасників ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС 14 грудня 2020 р., викладач Соколовська І.А. офлайн, фотозвіт у групі «Вінницька дитяча школа мистецтв» у соціальній мережі Facebook (14.12.20.) – 10 учасників.

22. Тематична онлайн-виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Пам'ять Чорнобиля», до вшанування учасників ліквідації наслідків на Чорнобильській АЕС 14 грудня 2020 р., культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соціальній мережі Facebook (14.12.20.) – 20 учасників, охоплення – 503 особи.

23. Звітний концерт школи мистецтв «Чарівний світ дитячих мрій» до 30-річчя від дня заснування школи, онлайн (18.12.20.) – 250 учасників, охоплення – 778 осіб.

24. Звітна виставка відділення образотворчого мистецтва «У світі мрій та фантазій» до 30-річчя від дня заснування школи, онлайн (17.12.20.) – 150 учасників, охоплення – 1410 осіб.

25. Святковий концерт «Новорічні мандри» в рамках міських Новорічно-різдвяних свят, онлайн (22.12.20.) – 35 учасників, охоплення – 847 осіб.

26. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Кольори Різдва» в рамках проекту «Арт-хол», онлайн, культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (24.12.20.) – 30 учасників, охоплення – 936 осіб.

27. Традиційне музично-театралізоване дійство «Новорічний калейдоскоп», онлайн, група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (28.12.20.) – 80 учасників, охоплення – 509 осіб.

2021 рік, I квартал

28. Майстер-клас викладача Жукової С.А. «Витинанка-фіранка» в рамках міських Новорічно-різдвяних свят, онлайн, Культ. портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соцмережі Facebook (08.01.21.) – 5 учасників, охоплення – 721 особа.

29. Виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Різдвяні зорі» в рамках міських Новорічно-різдвяних свят, онлайн, культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соцмережі Facebook (09.01.21.) – 22 учасників, охоплення – 561 особа.

30. Онлайн виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «На крилах Зими» в рамках проекту «Арт-хол», культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соцмережі Facebook (21.01.21.) – 21 учасник, охоплення – 892 особи.

31. Онлайн виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Стояла я і слухала весну...» з нагоди 150-річчя від дня народження Лесі Українки, в рамках проекту «Арт-хол», культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соцмережі Facebook (18.02.21.) – 26 учасників, охоплення – 762 особи.

32. Персональна онлайн виставка Катерини-Вікторії Сандер «Ілюстрації до казок і своїх думок», викладач Окуленко С.Л., група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (25.02.21.) – 1 учасник, охоплення – 3227 осіб.

33. Онлайн виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Портрет весни», викладач Окуленко С.Л., сторінка ВДШМ у Facebook (07.03.21.) – 14 учасників, охоплення – 621 особа.

34. Онлайн виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Портрет матері», викладач Шостак-Орлова І.Е., Конах К.С., група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (08.03.21.) – 18 учасників.

35. Онлайн виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Садок вишневий коло хати...» до 207-ої річниці від Дня народження Великого Кобзаря, в рамках проекту «Арт-хол», культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (09.03.21.) – 29 учасників, охоплення – 1100 осіб.

36. II Відкритий мистецький проект «Європейська весна», онлайн, Культ. портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у соц. мережі Facebook (18.03.21.) – 109 учасників, охоплення – 1090 осіб.

37. Онлайн виставка творчих робіт художників Вінниччини та учнів відділення образотворчого мистецтва ВДШМ «На шляху до перемоги» з нагоди 77-ої річниці визволення м. Вінниці від нацистських загарбників у Другій світовій війні 1939–1945 рр., культ. портал «VinCultureCode», група

«Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (20.03.21.) – 15 учасників, охоплення – 150 осіб.

38. Онлайн-презентація аудіо-візуального твору на вшанування подій визволення м. Вінниці «В чистім полі» у виконанні Дарини Кравчук, учениці відділу теоретичних дисциплін, хорового та сольного співу, культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (20.03.21.) – 1 учасник.

Проект відділення образотворчого мистецтва «Талановиті зірочки».

39. Онлайн персональна міні-виставка портретів Тетяни Дмитришиної, учениці 5 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (23.03.21.).

40. Онлайн персональна міні-виставка Євгенії Котик, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (27.03.21.).

41. Онлайн персональна міні-виставка Юлії Кучинської учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (29.03.21.).

42. Онлайн персональна міні-виставка Віталія Мальованого, учня 5 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (31.03.21.).

II КВАРТАЛ

43. Онлайн-виставка учнів відділення образотворчого мистецтва до Всесвітнього дня космонавтики викладача І.Е. Шостак-Орлової, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (12.04.21.) – 15 учасників, охоплення – 355 осіб.

44. Онлайн-виставка учнів відділення образотворчого мистецтва до Всесвітнього дня космонавтики викладача С.Л. Окуленко, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (12.04.21.) – 33 учасники, охоплення – 418 осіб.

45. Онлайн-виставка учнів відділення образотворчого мистецтва до Всесвітнього дня космонавтики викладачів С.А. Жукової, Р.Ф. Іваненко, К.С. Конах, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (12.04.21.) – 23 учасники, охоплення – 539 осіб.

46. Онлайн-виставка учнів відділення образотворчого мистецтва «Квіти у природі й натюрморті» викладача І.Е. Шостак-Орлової, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (12.04.21.) – 28 учасників, охоплення – 322 особи.

47. Онлайн-виставка «Світ акварелі» викладача Окуленко С.Л. та її вихованців в рамках проекту «Натхнення майстра у творчості учнів», 2 публікації, культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (15.04.21.) – 45 учасників, охоплення – 1170 осіб.

48. Традиційний концерт-лекція для учнів 1–3-їх класів загальноосвітніх шкіл «День відкритих дверей», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (15.04.21.) – 108 учасників, охоплення – 1714 осіб

49. Звітний онлайн-концерт учнів відділу фортепіано «Діти! Музика! Натхнення!», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (16.04.21.) – 23 учасники, охоплення – 901 особа.

50. Звітний онлайн-концерт учнів відділу струнно-смичкових інструментів, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (17.04.21.) – 20 учасники, охоплення – 110 осіб.

51. Звітний онлайн-концерт учнів відділу народних інструментів «На крилах натхнення», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (20.04.21.) – 45 учасники, охоплення – 1560 осіб.

52. Звітний онлайн-концерт учнів відділу теоретичних дисциплін, хорового класу та класу сольного співу, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (22.04.21.) – 83 учасники, охоплення – 579 осіб.

53. Звітний онлайн-концерт учнів відділу духових та ударних інструментів «Подих весни», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (23.04.21.) – 35 учасників, охоплення – 536 осіб.

54. Звітний онлайн-концерт учнів відділення хореографії «Весняний настрій», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (24.04.21.) – 109 учасників, охоплення – 950 осіб.

55. Сольний онлайн-концерт випускниці музичного відділення Наталії Ходзінської, викладач В. Мисник, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, (25.04.21.) – 1 учасник, охоплення – 453 особи.

56. Онлайн-виставка учнів відділення образотворчого мистецтва до 35-ої річниці трагедії на Чорнобильській АС. Викладач Окуленко С.Л., група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (26.04.21.) – 19 учасників, охоплення – 305 осіб.

57. Онлайн-виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Великодні дзвони» в рамках проекту «Арт-хол», культ. портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (28.04.21.) – 39 учасників, охоплення – 761 особа.

58. Відеопроєкт «Писанковий дивосвіт – свято довжиною в 20 років» в рамках відкритого мистецького проєкту по збереженню традицій народної творчості, культ. портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (28.04.21.), охоплення – 613 осіб.

59. Онлайн-виставка творчих робіт учнів викладача І.Е. Шостак-Орлової відділення образотворчого мистецтва «Великодній настрій», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (30.04.21.) – 36 учасників.

60. Онлайн-виставка творчих робіт учнів викладача С.Л. Окуленко відділення образотворчого мистецтва «Великдень – особливе свято!», 2 публікації, група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка

відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (30.04.21.) – 56 учасників, охоплення – 802 особи.

61. Тематичний урок з історії образотворчого мистецтва «Ми пам'ятаємо». До дня пам'яті та примирення. Відображення подій Другої Світової війни у картинах художників-фронтовиків, культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (06.05.21.) – 10 учасників.

62. Звітний концерт школи мистецтв «На крилах дитячих мрій» до Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги над нацизмом у Другій Світовій війні, онлайн, культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook (07.05.21.) – 245 учасників, охоплення – 795 осіб.

63. Онлайн-виставка творчих робіт учнів відділення образотворчого мистецтва «Весняна рапсодія» в рамках проекту «Арт-хол», культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соц. мережі Facebook (13.05.21.) – 34 учасника, охоплення – 811 осіб.

64. Тематична онлайн виставка «Європа модерністська» до Дня Європи, інтерпретація живопису художників-модерністів у скульптурі учнів відділення ОТМ, культурний портал «VinCultureCode», група «Вінницька дитяча школа мистецтв» у Facebook, сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (15.05.21.) – 13 учасників, охоплення – 1508 осіб.

65. Випускний бал–2021, офлайн, (28.05.21.) – 90 учасників.

66. Звітна виставка школи мистецтв «Травневий вернісаж», офлайн, РЦСМ «Арт-Шик», (31.05.21.) – 108 учасників, охоплення (4 публікації: група «Вінницька дитяча школа мистецтв», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у соцмережі Facebook – 108 учасників, охоплення – 1199 осіб.

67. Родинний фестиваль «Сонях» з нагоди Міжнародного дня захисту дітей та відкриття Літнього амфітеатру в мікрорайоні Вінницького оліежиркомбінату, офлайн (01.06.21.) – 40 учасників.

68. Святковий концерт учнів класу духових інструментів музичного відділення школи мистецтв, мікрорайон Тяжилів, Літній концертний майданчик, офлайн, (01.06.21.) – 18 учасників.

Проект відділення образотворчого мистецтва «Талановиті зірочки».

69. Онлайн персональна міні-виставка Анни Балтак-Черватюк, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (01.04.21.).

70. Онлайн персональна міні-виставка Анни Алексєєвої, учениці 4 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (06.04.21.).

71. Онлайн персональна міні-виставка Антона Яковлева, учня 4 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (09.04.21.).

72. Онлайн персональна міні-виставка Анастасії Карацун, учениці 5 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (10.04.21.).

73. Онлайн персональна міні-виставка Маргарити Суської, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (19.04.21.).

74. Онлайн персональна міні-виставка Анастасії Откидач, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (20.04.21.).

75. Онлайн персональна міні-виставка Софії Коханової, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (20.04.21.).

76. Онлайн персональна міні-виставка Катерини Свідлової, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (21.04.21.).

77. Онлайн персональна міні-виставка Назара Янко, учня 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (21.04.21.).

78. Онлайн персональна міні-виставка Софії Кащук, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (22.04.21.).

79. Онлайн персональна міні-виставка Анастасії Палько, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (22.04.21.).

80. Онлайн персональна міні-виставка Діани Толчевої, учениці 4 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (23.04.21.).

81. Онлайн персональна міні-виставка Анни Мушенко, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (23.04.21.).

82. Онлайн персональна міні-виставка Діани Мазур , учениці 4 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (27.04.21.).

83. Онлайн персональна міні-виставка Богдана Магурана, учня 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (28.04.21.).

84. Онлайн персональна міні-виставка Софії Алексейчук, учениці 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (28.04.21.).

85. Онлайн персональна міні-виставка Тимофія Стасюка, учня 2 класу відділення образотворчого мистецтва, в рамках проекту «Талановиті зірочки», сторінка відділення ОТМ ВДШМ у Facebook (29.04.21.).

ФІЛІЯ, 2021, I КВАРТАЛ

86. Звітний концерт фортепіанного відділу, офлайн, фотозвіт на сторінці ВР ДМШ у Facebook (12.02.21.) – 19 учасників, охоплення – 230 осіб.

87. Мистецький захід «Вечір кантиленної музики», онлайн, сторінка ВР ДМШ у Facebook (24.02.21.) – 21 учасник, охоплення – 153 особи.

88. Мистецький захід «Жінка. Весна. Кохання», онлайн, сторінка ВР ДМШ у Facebook (08.03.21) – 26 учасників , охоплення – 563 особи.

II КВАРТАЛ

89. Звітний концерт відділу «Сольний спів», онлайн, сторінка ВР ДМШ у Facebook (07.04.21.) – 24 учасника, охоплення – 184 особи.

90. Тематичний захід: «90 років від дня народження Георгія Борисовича Авер'яна, українського віолончеліста», викладач Мельник Л.М., онлайн Zoom (07.04.21.) – 6 учасників.

91. Мистецький захід: «Перемога одна на всіх», онлайн, сторінка ВР ДМШ у Facebook (09.05.21.) – 26 учасників, охоплення – 51 особа.

92. Випускний бал учнів філії закладу «Вінницька дитяча школа мистецтв» ,офлайн, (27.05.21.) – 30 учасників.

93. Тематичний урок: «Координація рук та ніг при грі на ударній установці», викладач Мельник С.В., онлайн Zoom – 5 учасників (20.04.20.).

94. Тематичний урок на тему: «Робота над різнохарактерними п'єсами в класі гітарі», викладач Адамович Т.Ю. ,онлайн Zoom – 7 учасників (15.04.21.).

95. Тематичний урок :«Робота над художніми творами малої форми у фортепіанному класі», викладач Толстая Л.Ю., онлайн Zoom – 6 учасників (03.03.21.).

96. Тематичний урок на тему: «Значення партерного екзерсису для усунення фізичних вад дитини», викладач Павлюк Г.В., офлайн – 23 учасника (13.05.21.).

Кількість призерів та дипломантів конкурсів, фестивалів та виставок різного рівня (загальна кількість призерів, в т.ч. за рівнями окремо по кожному, загальна кількість дипломантів).

Наприклад, протягом 1.01–01.10.2020 р. 622 учнів школи взяли участь у 47 конкурсах, фестивалях різних рівнів, з них дистанційних – 39 (21 –

міжнародних, 19 – всеукраїнських, 1 – міський). Лауреатами стали – 559 учнів, дипломантами – 29 учнів.

Результати участі учнів в конкурсах, фестивалях, виставках:

Конкурси	Кількість конкурсів	Кількість учасників	Переможці та призери				Дипломанти
			Гран-Прі	1 місце	2 місце	3 місце	
Міжнародні	21	349	3	109	121	85	7
Всеукраїнські	21	255	13	31	90	83	5
Регіональні	-	-	-	-	-	-	-
Обласні	1	5	-	-	-	14	14
Міські	4	13	-	2	3	5	3
Разом:	47	622	16	142	214	187	29

Картина світу дитини має динамічний характер, постійно трансформується, набуває різних знань, понятійного апарату, який щоденно інтегрується та збагачується. Спілкування в школі та за її межами має емпіричний характер, а об'єднання всіх ліній розвитку: інтелектуального, морального, естетичного, фізичного тощо є інтегрованим. Діяльність по набуттю індивідуального досвіду має відбуватися в цікавій спільній діяльності між дітьми та дітьми й дорослими. Для того, хто керує цим процесом, тобто для вихователів та педагогів важливим є планування різноманітної діяльності й послідовна, гармонійна взаємодія з батьками дітей.

Висновки до III розділу

Художня якість спадщини залучає учнів до дивовижної подорожі через час, надихає їх на відкриття художньої мови, за допомогою якої вони пояснюють себе та сьогодення. Для того щоб учні були сприйнятливими до цінностей культурної спадщини, виховна практика повинна забезпечувати стимул не у формі вербалізації та пасивного засвоєння фактів, а за допомогою інтерактивного навчання, яке створює умови, що дозволяють учням прожити та випробувати свою спадщину на практиці, відкрити її через автентичні дії та безпосередній досвід, який включає творчу інтерпретацію реальності та творче спілкування.

При плануванні художньої діяльності слід приділяти увагу знанням дітей та їхньому розумінню світу, в якому вони живуть. Учні слід вивести з класів і разом із ними спостерігати за довкіллям. Вони повинні зазначати, що їх вражає, досліджувати, дивитися, слухати, торкатися, пробувати та обговорювати кольори, лінії, розміри, форми, поверхні, ритми та контрасти. Діти мають отримати доступ до всього, що вони можуть сприймати, вивчати та відчувати, спостерігати спадщину у всіх її формах. Зустріч зі спадщиною – складний процес; щоб зустріч мала необхідний ефект, потрібна активізація творчих здібностей. При цьому для формування естетичного досвіду належна не спонтанна емоційна реакція на сенсорні якості об'єкта, а цілеспрямоване дослідження.

Початкове навчання дитини мистецтву повинно фокусуватися не на технічних навичках, а на розвитку пізнавальної здатності та емоційної повноти естетичного вираження. Так, при вивченні образотворчо-художньої спадщини потрібно звертати увагу на те, як учні втілюють візуально-чуттєвий досвід за допомогою знання художньої мови спадщини.

Творче мислення учнів необхідно розвивати, тому що воно покращує пізнання особистості, інтелектуальне функціонування та здатність розв'язувати проблеми. Художня діяльність розвиває творче мислення, яке

потім переноситься на зовнішні ситуації, що виходять за рамки мистецтва, що призводить до успіху учня та в інших галузях навчання та життя.

Основним завданням педагогічного колективу Вінницької дитячої школи мистецтв є осучаснення, зміни стандартів діяльності, актуалізації змісту початкової мистецької освіти. Навчально-виховний процес спрямовується на розкриття мистецьких здібностей, набуття початкових професійних, у тому числі виконавських, компетентностей, естетичного досвіду та ціннісних орієнтацій через активну мистецьку діяльність кожного учня.

ВИСНОВКИ

У нашому дослідженні зазначимо наступні висновки:

1. Історія мистецької освіти в Україні має два основні мотиви. По-перше, українська культура не вписувалася в імперський контекст і тому розвиток національної мистецької школи завжди був пов'язаний із національно-визвольним рухом. Академізм інертних ідей закабалив творчий дух українських митців, а мистецтво та художню освіту було поставлено на службу пропаганді цінностей радянської державної системи. По-друге, національне культурне надбання є живим зі своєї природної потреби; тому воно є творчим джерелом сьогодення. Радянська спадщина не може бути основою мистецької освіти громадян вільної європейської держави.

2. Протягом сторіч мистецька освіта перебувала під сильним впливом ідейних течій, що виходять з розуміння освіти загалом. Більшість цих ідей іноді змінювалося у відповідь на наявний соціальний клімат, соціальні обставини та вподобання соціально впливових груп. Коли певна течія ставала домінуючою, її ціннісна орієнтація проголошувалась універсальною. Мета, методи та прагнення ставали канонічними та набували такої очевидної цінності, що не підлягали сумніву. Навряд чи будь-яка ідейна течія може бути домінуючою завжди. Хоча основні найвідоміші течії виникали та зникали, їх історичні наслідки зберігалися ще довго після того, як вони ставали історією.

3. З моменту створення університетів у середні віки образотворче мистецтво ніколи не входило до навчальних курсів. Історія мистецтва – дисципліна, що виросла з антикварних та археологічних досліджень – стала усталеною галуззю вивчення в німецьких університетах наприкінці XVIII та на початку XIX століть.

4. Затребуваність творів мистецтва чи літератури полягає не в їх авторитеті, а в тому, що нові фази та цикли художньої культури беруть із них безліч актуальних для себе смислів. Уявлення, які ми формуємо, є «відкритими». Саме тому у величному творі мистецтва ми можемо знову і

знову знаходити нові моделі та структури. Але наші інтерпретації є частинами прагматичних рамок; а саме - когнітивних процесів, які ведуть до дії.

5. Культура не даність сама по собі, а спосіб вираження життя. Освіта у цьому сенсі – спосіб уявлення культури. Система освіти є громадським інститутом і значно інертніша, ніж культура. До того ж освіта (у вузькому сенсі) має програмний характер. Сучасний підхід до освіти полягає в тому, що освіта – це не лише звичайні шкільні питання, такі як навчальна програма, стандарти або тестування. Завдання, які покладаються на школу, повинні мати сенс лише при їх розгляді у широкому контексті цілей усього суспільства.

6. Культура сьогодні пропонує мислити себе як проблемну сферу наборів практик та процесів, що взаємодіють та змінюються. Якщо культуру розглядати як систему, то це відкрита система, що розвивається сама по собі. Коли культура щось відкриває, то вся її система втягується в трансформацію. Це нескінченний процес, у якому культура, як системне ціле, має постійну потребу свого відтворення. Школа має бути такою ж креативною, як життя і культура; навчання має розгортатися в творчий процес.

7. Актуалізація культурних надбань у процесі навчання становить складність, головним чином, для вчителя: якщо елемент культури викликає практичний інтерес, дитина включить його у свою гру, зі змістом, який дитині буде доступний. Урок може розпочатися не так, як планував вчитель, і, можливо, йому доведеться піти саме за учнем. Найважливіше педагогічне завдання – взаємодія. Художня діяльність розвиває творче мислення, яке потім переноситься на зовнішні ситуації, що виходять за рамки мистецтва. Потім це приводить до успіху учня в багатьох інших галузях навчання та життя.

8. Важливий аргумент на користь діахронічного підходу полягає в тому, що він дозволяє нам увійти в дружні стосунки з творами мистецтва, які далекі від нас у просторі та часі, та отримати особливий досвід розуміння. Перебуваючи лише в синхроністичному відношенні, ми ризикуємо потрапити в пастку рамок знайомого мистецтва та вже відомих нам ідей. Цінність культурної спадщини також у тому, що вона може бути обстежена, і вона

може бути зрозумілою. Сенси культурного минулого відкриваються тут і зараз, а не у світі наших предків. За допомогою минулого культура говорить про теперішнє.

9. Безперечні позитивні якості інтегративного навчання дозволяють побачити нові напрями культурно-виховних практик як для загальноосвітньої школи, так і для школи мистецтв. Але представляється, що особливі обставини шкіл творчості для «навчання, орієнтованого на діяльність» підходять краще. Їм простіше створити необхідне інтегративне середовище, яке заохочує цілісну творчу поведінку; середовище активного проживання сьогодення, в якому цінності культури сприймаються як практичне знання, в якому досвід емоцій та уяви не протистоїть досвіду інтелекту. Інтегративний підхід до навчання відстоює здатність учня вчитися та діяти в житті, змінюючи та покращуючи його, вписуючись у тенденції світу; але не просто як його частина, а як його творець та культиватор.

10. Школи мистецтв перед загальноосвітніми мають очевидну перевагу: «залученість» у життя виявляється у творчості її учнів, які актуалізують культуру через особистісне сприйняття світу. Учні у художній спосіб відкривають зміст моменту; процес творчості приводить усі обставини до ладу. Відмінність мистецької від загальноосвітньої школи ще й у тому, що вона акцентує розвиток мистецьких здібностей, та передбачає активну мистецьку діяльність, у якій набуваються початкові професійні компетентності.

11. Художня якість спадщини залучає учнів до дивовижної подорожі через час, надихає їх на відкриття художньої мови, за допомогою якої вони пояснюють себе та сьогодення. Для того щоб учні були сприйнятливими до цінностей культурної спадщини, виховна практика повинна забезпечувати стимул не у формі вербалізації та пасивного засвоєння фактів, а за допомогою інтерактивного навчання. Воно створює умови, що дозволяють учням прожити та випробувати свою спадщину на практиці, відкрити її через автентичні дії та

безпосередній досвід, який включає творчу інтерпретацію реальності та творче спілкування.

12. При плануванні художньої діяльності слід приділяти увагу знанням дітей та їхньому розумінню світу, в якому вони живуть. Учні слід вивести з класів і разом із ними спостерігати за довкіллям. Вони повинні зазначати, що їх вражає, досліджувати, дивитися, слухати, торкатися, пробувати та обговорювати кольори, лінії, розміри, форми, поверхні, ритми та контрасти. Діти мають отримати доступ до всього, що вони можуть сприймати, вивчати та відчувати, спостерігати спадщину у всіх її формах. Зустріч зі спадщиною – складний процес; щоб зустріч мала необхідний ефект, потрібна активізація творчих здібностей. При цьому для формування естетичного досвіду належна не спонтанна емоційна реакція на сенсорні якості об'єкта, а цілеспрямоване дослідження.

13. Початкове навчання дитини мистецтву повинно фокусуватися не на технічних навичках, а на розвитку пізнавальної здатності та емоційної повноти естетичного вираження. Так, при вивченні образотворчо-художньої спадщини потрібно звертати увагу на те, як учні втілюють візуально-чуттєвий досвід за допомогою знання художньої мови спадщини.

14. Навчання є актом культури. У процесі навчання синхронні всі процеси; не можна відірвати виховання від культури, та культуру від освіти. До того ж кожна школа має свою культурну спадщину, яка має формотворчий вплив на навчальний процес. В цьому плані школи мистецтв та загальноосвітня подібні: середня школа є «емісаром культури», а школа мистецтв розв'язує питання освіти. Вочевидь, зміст їх навчального культурного процесу буде ширшим за будь-яку педагогічну чи ідеологічну доктрину. Цей зміст культури зумовлюють не стільки програма і процедури, скільки особисті якості педагогів.

15. Основним завданням педагогічного колективу Вінницької дитячої школи мистецтв є осучаснення, зміни стандартів діяльності, актуалізації змісту початкової мистецької освіти. Навчально-виховний процес спрямовується на

розкриття мистецьких здібностей, набуття початкових професійних, у тому числі виконавських, компетентностей, естетичного досвіду та ціннісних орієнтацій через активну мистецьку діяльність кожного учня. Педагоги прагнуть розвивати творче мислення учнів, тому що воно покращує пізнання особистості, інтелектуальне функціонування та здатність розв'язувати проблеми.

Дана робота буде корисною для практичного застосування в подальшій реформі педагогічної діяльності колективу Вінницької дитячої школи мистецтв, а також для теоретичних доробок з практичної культурології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" від 18 грудня 2006 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>
3. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 № 462. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF#Text>
4. Закон України «Про культуру» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 24, ст.168). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
6. Закон України "Про позашкільну освіту". Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 46, ст.393. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту», Верховна Рада України; Закон від 16.01.2020 № 463-IX. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
8. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
9. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. Київ, 2020. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
10. Концепція сучасної мистецької школи. Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245415870&cat_id=245415844

11. Положення про мистецьку школу. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18#Text>
12. Арган Дж.К. История итальянского искусства. М.: Радуга, 1990. Том 1. — 319 с., Том 2. — 239 с., 128 с.
13. Базен Ж. - История Искусства от Вазари до наших дней. Прогресс - Культура, 1994 - 528 с.
14. Барб-Гааль Франсуаза. Внутри картины. Что скрывают шедевры? «Издательство «Эксмо», 2020. 270 с., 170 ил.
15. Берджер, Джон. Як ми бачимо. IST Publishing, 2020. — 176 с.
16. Бельтинг Х. Образ и культ. История образа до эпохи искусства. Пер. с нем.: К.А. Пиганович. — М.: Прогресс-Традиция, 2002. — 748 с.
17. Бодлер, Ш. Об искусстве / Ш. Бодлер; сост. Ю.Н. Стефанова, А.Д. Чегодаева, вступ. ст. В.В. Левика. М.: Искусство, 1986. - 421с.
18. Буркхардт Титус. Сакральное искусство Востока и Запада. Принципы и методы. М.: Алетейя, 1999. — 216 с.
19. Вёльфлин, Г. Истолкование искусства / Г. Вельфлин. М.: б. и., 1922. - 214 с.
20. Вёльфлин Генрих. Основные понятия истории искусств. Проблема эволюции стиля в новом искусстве. Пер. с нем. А.А. Франковского — М.: В.Шевчук, 2009. — 290 с.
21. Вёльфлин Г. Классическое искусство. Введение в изучение итальянского Возрождения / Генрих Вельфлин ; пер. с нем. А. А. Константиновой и В. М. Невежиной. – СПб. : Алетейя, 1997. – 317 с.
22. Вёльфлин Генрих. Ренессанс и Барокко. Исследование сущности и становления стиля в Италии. Азбука-классика. 2004 - 288 с.
23. Вёрман К. История искусства всех времен и народов. Москва — Берлин, Директ-Медиа, 2015. — 3789 с. (Том 1. Книга 1-3 — 877 с.; Том 1. Книга 4-7 — 494 с.; Том 2. Книга 1-3 — 586 с.; Том 2. Книга 4-5 — 759 с.; Том 3. Книга 1 - — 441 с.; Том 3. Книга 2-3 — 627 с.) Режим доступу Online <http://www.verman-art.ru/>

24. Гадамер Г.-Г. Актуальность прекрасного. Сборник статей. М., Искусство. 1991 - 368 с.
25. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. — М.: Прогресс, 1988. — 704 с
26. Гартман К.О. Стили. В 2-х частях. — М.: Искусство, 1998. — 302 с.: ил.
27. Гомбрих Э. История искусства. / Перевод с английского: В.А. Крючкова, М.И. Майская / Искусство - XXI век. 2013 - 688 с.
28. Гомбрих Э. Символические образы. Очерки по искусству Возрождения / пер. Е. Доброхотовой-Майковой / СПб.: Алетейя, 2017 - 408 с.
29. Даниэль С.М. Искусство видеть. О творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о воспитании зрителя. Л.: Искусство, 1990. — 223 с.
30. Зедльмайр Г. Искусство и истина. Аxioma, 2000. — 276 с.
31. Зедльмайр Х. Утрата середины. М.: Прогресс- традиция; Издательский дом «Территория будущего», 2008. — 640 с.
32. Золотарёва Л. Р. Описание и анализ произведения искусства - эстетико-искусствоведческий и педагогический инструментарий // Известия Алтайского государственного университета. 2012. № 2-1 (74). С. 157-162.
33. Демпси Э. Стили, школы, направления. Путеводитель по современному искусству. Искусство - XXI век, 2008. — 303 с.
34. Дворжак Макс. История искусства как история духа. СПб.: Академический проект, 2001. – 383 с.
35. Естетика: Підручник (3-тє вид., допов. і переробл.) /Левчук Л. Т., Панченко В. І., Оніщенко О. І., Кучерюк Д. Ю.; За заг, ред. Л. Т. Левчук.— К.: Центр учбової літератури, 2010. – 520 с.
36. Естетика: навчальний посібник для педагогів / за ред. Т. І. Андрущенко. — К.: МП Леся, 2014. — 613 с.
37. Естетична освіта педагога: колективна монографія / Андрущенко Т.І., Грицаєнко П.М., Дорога А.Є., та ін.]; за ред. Андрущенко Т.І. — К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. — 172 с.

38. Ігошкіна Н.Г. Культурологія мистецтва. К.: МАУП, 2005. — 208 с.
39. Ильина Т.В. Введение в искусствоведение. Учеб. пособ. для студентов вузов. — М.: АСТ, Астрель, 2003. — 206 с.
40. Йенни Петер. Взгляд художника. Развиваем воображение и находим источник вдохновения. М. : Манн, Иванов и Фербер, 2019. — 216 с.
41. Клодель Поль. Глаз слушает. М.: Б.С.Г.-ПРЕСС, 2006. — 379 с.
42. Козир А. Основні тенденції розвитку мистецької освіти на сучасному етапі. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2016. Вип. 3. С. 25–37.
43. Колос Т. Перспективи розвитку культурно-мистецької освіти в контексті реформування освітнього законодавства. Режим доступу: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245097479&cat_id=244931901
44. Кон-Винер Э. История стилей изобразительных искусств / Пер. с немецкого. — М.: Сварог и К, 2000. — 217 с.
45. Коннов О. Ф. Исторична динаміка художнього стилю: [Монографія] / О. Ф. Коннов; Нац. пед ун-т імені М. П. Драгоманова. — Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. — 187 с.
46. Кононенко В. І. Мова. Культура. Стиль : зб. ст. / Віталій Іванович Кононенко — К. ; Івано-Франківськ : Плай, 2002. — 459 с
47. Кох В. Энциклопедия архитектурных стилей. Классический труд по европейскому зодчеству от античности до современности / Вильфрид Кох; пер. с нем. Л. И. Кныш. — М. : БММ АО, 2005. — 528 с.
48. Кривцун, О. А. Эстетика : учебник для академического бакалавриата / О. А. Кривцун. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство. Юрайт, 2014. — 549 с.
49. Кривцун, О. А. Творческое сознание художника. М. «Памятники исторической мысли». 2008. — 376 с.
50. Кривцун О.А. Психология искусства. Учебное пособие. М. «Высшая школа». 2009. — 448 с

51. Кузнецова В.М., Шеверницька Н.М. Сучасні тенденції мистецької освіти/ Вісник ХДАДМ, 2017, №3, стр 15-19
52. Кулка И. Психология искусства : пер. с чеш. / И. Кулка. – Харьков : Гуманитар. центр, 2014. – 558 с.
53. Леонардо да Винчи. Суждения о науке и искусстве / Леонардо да Винчи. СПб.: Азбука, 2001. - 704с.
54. Лейдекер, М. А. Установка правил игры: проблема критериев анализа и интерпретации произведений современного искусства // Ист., филос., полит. и юрид. науки, культурология и искусствоведение. Вопр. теории и практики. – 2014. – № 8-2 (46). – С. 102–105
55. Лосев А. Ф. История эстетических категорий / Лосев А. Ф., Шестаков В. П. – М. : Искусство, 1965. – 374 с.
56. Лотман Ю.М. Об искусстве. СПб.: Искусство—СПБ, 1998. — 704 с
57. Малиновский Б. Научная теория культуры (Scientific Theory of Culture) / 2-е изд. испр. — М.: ОГИ, 2005. — 184 с.
58. Малиновский Б. Избранное: Динамика культуры / Пер.: И. Ж. Кожановская, В. Н. Порус, Д. В. Трубочкин. — М.: РОССПЭН, 2004. — 960 с.
59. Маритен Ж. Творческая интуиция в искусстве и поэзии. — М.: РОССПЭН, 2004. — 400 с.
60. Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм для мистецьких шкіл. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS30497>
61. Мізіна Л. Б. Естетична інтерпретація історії мистецтва: сучасне бачення / Л. Б. Мізіна. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 200 с.
62. «Мистецтво та освіта», Всеукраїнський науково-методичний журнал. Режим доступу <http://artedu.com.ua>
63. Нова українська школа: порадник для вчителя (авт. Шиян Р. Б., Софій Н. З., Онопрієнко О. В., Найда Ю. М., Пристінська М. С, Большакова І. О. За загальною редакцією Н. М. Бібік, доктора пед. наук, професора. Режим доступу:

poradnik-dlya-vchitelya-avt-shiyan-r-b-sofy-n-3-onoprko-o-v-nayda-yu-m-pristnska-m-s-bolshakova--o-za-zagalnoyu-redaktsyu-n-m-bbk-doktora-ped-nauk-profesora-dysnogo-chlena-napn-ukrani/

64. Ортега-и-Гассет, Х. Дегуманизация искусства и другие работы. Эссе о литературе и искусстве: Сборник. — М.: Радуга, 1991. — 639 с.

65. Ортега-и-Гассет, Х. Эстетика. Философия культуры. — М.: Искусство, 1991. — 592 с.

66. Ортега-и-Гассет, Х. Веласкес. Гойя / Пер. с исп.; вступ. статья И. В. Ершовой, М. Б. Смирновой; комментарий и указ. имен В. М. Володарского. — М.: Республика, 1997 - 351 с.

67. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2020. 292 с.

68. Панофский Эрвин. Смысл и толкование изобразительного искусства. СПб.: Академический Проект, 1999. — 455 с.

69. Панофский Эрвин. Idea. К истории понятия в теориях искусства от античности до классицизма / пер. Попова Ю.Н. / Андрей Наследников 2002 - 237 с.

70. Панофский Э. Ренессанс и ренессансы в искусстве Запада. пер. Габричевский А.Г. Искусство. 1998 - 365 с.

71. Панофский Эрвин . Перспектива как символическая форма. Готическая архитектура и схоластика. Азбука-классика. 2004 - 336 с.

72. Раушенбах, Б.В. Геометрия картины и зрительное восприятие / Б.В.Раушенбах. СПб.: Азбука-классика, 2001. - 320с.

73. Рескин Джон. Теория красоты. М.: Рипол Классик, 2017. — 288 с.

74. Рескин Джон. Лекции об искусстве. Пер. с англ. П. Когана под ред. Е. Кононенко. — М. Б.С.Г.-Пресс, 2011. — 319 с.

75. Савчин Г. В. , Ясеницька Ж. В. Сучасні тенденції мистецької освіти у початковій школі / Молодий вчений. - 2019. - № 7(1). - С. 58-61.

76. Сокольникова Н.М., Крейн В.Н. История стилей в искусстве. М.: Гардарики, 2006. — 295 с.

77. Соссюр, Фердинанд Де . Курс общей лингвистики. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 1999.— 432 с
78. Тард Г. Сущность искусства. М.: Издательство ЛКИ, 2007.- 120 с.
79. Теория и методология истории: учебник для вузов / Отв. ред. В. В. Алексеев, Н. Н. Крадин, А. В. Коротаев, Л. Е. Гринин. – Волгоград: Учитель, 2014. – 504 с.
80. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді = Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education : зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пробл. виховання. – Київ: [б. в.], 1999
81. Томан Рольф (ред.). Романское искусство. Архитектура. Скульптура. Живопись. KÖNEMANN, 2001. — 481 с.
82. Томан Рольф (ред.) Готика (архитектура, скульптура, живопись). KONEMANN, 1998. — 526 с.
83. Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка. М.: РГГУ, 2000. — 336 с.
84. Тэн, И. Философия искусства / И. Тэн.- М.: Республика, 1996.- 351с.
85. Фартинг Стивен . Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення. Х.: Vivat. 2019. - 576 с.
86. Фейнберг, Е.Л. Секреты живописи старых мастеров / Е.Л. Фейнберг, Ю.И.Гренберг. М.: Изобразительное искусство, 1989. - 317с.
87. Февр Л. Бои за историю / Пер. с фр. — М.: Наука, 1991. — 629 с.
88. Фор Э. Дух форм / Э. Фор ; пер. с фр. А. В. Шестакова. – СПб. : Mashina ; Аxiома, 2002. – 240 с.
89. Хайдеггер, Мартин. Исток художественного творения. М.: Академический проект, 2005 .- 526 с.
90. Ходж Сьюзи. Главное в истории искусств. М.: Манн, Иванов и Фербер, 2018. — 224 с.
91. Холлингсворт М. Искусство в истории человека. М.: Искусство, 1993. — 517 с.

92. Хофман В. Основы современного искусства. Введение в его символические формы / В. Хофман ; пер. с нем. А. Белобратова. – СПб. : Академический проект, 2004 – 560 с.
93. Чадина Т.А. Как говорит искусство. – Оренбург: Изд-во ОГПУ, 2005
94. Чернецова Е.М. Искусство. Словарь-справочник. – М.: Библиотека Ильи Резника, 2002. – 576 с.
95. Янсон Х.В. Основы истории искусств. СПб.: Икар, 1996. — 512 с.
96. Яффе А. Символы в изобразительном искусстве / А. Яффе ; пер. С. Н. Сиренко // Человек и его символы / А. Яффе. – М. : Серебряные нити, 1997.
97. Bruner, Jerome S. The Culture of Education. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996, 224 p.
98. Efland, Arthur D. A History of Art Education: Intellectual and Social Currents in Teaching the Visual Arts. New York: Teachers College Press, 1990. Pp. xi, 304.
99. Gombrich E.H. Art and Illusion: A Study in the Psychology of Pictorial Representation - Princeton University Press. Millennium Edition. 2000 - 512 p.
100. Ivon, Hicela. Kuščević, Dubravka. School and the Cultural-Heritage Environment: Pedagogical, Creative and Artistic Aspects. CEPS Journal, Vol.3, No 2, 2013, pp. 29-50
101. Jacks, L.P. Education through recreation. New York: Harper and Brothers. 1932 - 155 p.
102. Lesourne Jacques, Education et société. Les défis de l'an 2000. - Paris: la Découverte, le Monde de l'Education, 1988. - 357 p.
103. McDermott, Ray. Culture Is Not an Environment of the Mind. The Journal of the Learning Sciences, Vol. 8, No. 1 (1999), pp. 157-169
104. Mitchell, Timothy. Colonising Egypt. Berkeley: University of California Press, 1988, 218 p.
105. Moravcsik, Julius M. . Art and Its Diachronic Dimensions / The Monist. Volume 71, Issue 2, Aesthetics and the Histories of the Arts. April 1988. Oxford University Press / P. 157-170

106. Piaget, J. *The Child and Reality*. New York: Penguin. 1976, 182 p.

107. Terhart, Ewald. *Lehr-Lern-Methoden: eine Einführung in Probleme der methodischen Organisation von Lehren und Lernen*. Weinheim: Juventa Verl., 1997 – 248 p.

108. Whitehead, Alfred North. *The Aims of Education, and Other Essays*. New York. Free Press, 1967. 165 p.

ДОДАТКИ

Звіт про роботу Вінницької дитячої школи мистецтв
за 2020/2021 навчальний рік

Слайди 3-4

 Вінницька міська рада

Заходи, спрямовані на зміцнення матеріально-технічної бази закладу

За рахунок бюджетних коштів за 9 місяців навчального року придбано:

- періодичні видання, канцтовари на загальну суму – 8 101 грн.;
- акустичну систему – 4 398 грн.;
- водонагрівач – 4 419 грн.;
- штори-жалюзі – 12 405 грн.;
- сценічні костюми та взуття – 50 010 грн.;
- дезінфікуючі засоби – 229 065 грн.

Профінансовано за рахунок бюджету оплату послуг на суму – 43 910 грн.
Також за рахунок бюджету профінансовано проїзд для участі у VI-му Всеукраїнському фестивалі-конкурсі народної хореографії ім. Павла Вірського м. Хмельницький - 7 200 грн.

За рахунок спец коштів придбано :

- ноутбук -10 799 грн.;
- баян – 9 000 грн.;
- господарські та канцелярські товари – 20 619 грн.

За рахунок бюджету розвитку придбано:

- ноутбуки 4 шт. – 69 592 грн.;

Всього: 469 518 грн.

м. Вінниця, вул. Соборна, 59
тел. 35-51-84

 Вінницька міська рада

КОНТИНГЕНТ УЧНІВ

Всього – 862: бюджет - 715, с/о – 147

Пільговики

- Багатодітні родини - 21
- Діти-інваліди - 14
- Малозабезпечені - 1
- діти-сироти - 3
- Діти позбавлені батьк. пікл.- 2

Групи самоокупності – 273 учні

- музичне відділення - 1
- підготовче відділення - 11
- відділення ОТМ - 121
- відділення хореографії - 10
- групи для дорослих - 4

Музичне відділення - 468

Відділення хореографії - 193

Відділення ОТМ - 62

Групи самоокупності - 273 учні

Пільговики - 39

Групи самоокупності - 273 учні

м. Вінниця, вул. Соборна, 59
тел. 35-51-84

Слайди 5-6

Слайди 7-8

 Вінницька міська рада **Творчі колективи школи**

У закладі функціонують 34 великих творчих колективи.

Звання «зразковий аматорський» мають 6 колективів :

- зразковий аматорський ансамбль народного танцю «Подільночка» (кер. Косичук Т.М.)
- зразковий аматорський хор молодших класів «Веселка» (кер. Мартинівська О.О.);
- зразковий аматорський хор старших класів «Весна» (кер. Дубецька Т.В.);
- зразковий аматорський джазовий оркестр «ЮнВінДжаз» (кер., заслужений працівник культури України Зінько Я.В.);
- зразковий аматорський ансамбль старших класів «Мрія» (кер. Дубецька Т.В.);
- зразковий аматорський ансамбль народного танцю «Мальви» (кер. Попова О.О.).

Оркестр народних інструментів викладачів «Український сувенір» має звання «народний аматорський».

 Вінницька міська рада **Основні досягнення та здобутки учнів**

У 2018 -2019 навчальному році 949 учнів школи взяли участь у 48 конкурсах та фестивалях різних рівнів. Призерами стали 388 учнів.

Конкурси

- Міжнародні - 14
- Всеукраїнські - 13
- Регіональні - 7
- Обласні - 7
- Міські - 7

Дипломанти - 264

Лауреати конкурсів

- Міжнародні - 196
- Всеукраїнські - 142
- Регіональні - 14
- Обласні - 4
- Міські - 32

За вагомі творчі досягнення, відмінне навчання та активну концертну діяльність 18 учнів школи отримали премії та стипендії Вінницької міської ради.

м. Вінниця, вул. Соборна, 58
тел. 25-51-84

Слайди 9-10

Слайди 11-12

 Вінницька міська рада

ТРАДИЦІЙНІ ШКІЛЬНІ МИСТЕЦЬКІ ПРОЕКТИ

- Свято першого дзвоника
- Традиційна виставка до Днів українського козацтва, захисника Вітчизни та свята Покрови Пресвятої Богородиці
- «Свято першокласника»
- Музично – театралізоване дійство «НОВОРІЧНИЙ КАЛЕЙДОСКОП»
- Відкритий мистецький проект «ЄВРОПЕЙСЬКА ВЕСНА»
- Виставковий проект «НАТХНЕННЯ МАЙСТРА У ТВОРЧОСТІ УЧНІВ»- Традиційний фестиваль учнівської творчості до Великодніх свят «ПИСАНКОВИЙ ДИВОСВІТ»
- Річний звіт школи мистецтв
- Випускний бал – 2021

 Вінницька міська рада

Мистецький фестиваль «Чарівний світ дитячих мрій» з нагоди 30-річчя від дня заснування школи

Слайди 13-14

Вінницька міська рада

ВИСТАВКИ ВІДДІЛЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ВІННИЦЬКА ДИТЯЧА ШКОЛА МИСТЕЦТВА

ВИСТАВКА 19.II
учнів відділення ОТМ
до 120-річчя від дня народження
Катерини Василівни Білокур (1900-1981)
«КВІТКА-ДУША»

ОН-ЛАЙН ВИСТАВКА
ВІДПІСЬОМ ОМ АРЕВІНО
ВИСТАВКА УЧНІВ ПЕРШОГО КЛАСУ
ВИПАДАЧА ІВАНОВО КЛАСУ МІСЬКОЇ
ДО «СВІТА ВІСНОВАКІВ»

ВИСТАВКА УЧНІВ ВІДДІЛЕННЯ ОТМ
КОЛЬОРИ РІЗДВА

а. Винниця, вул. Соборна, 59
тел. 33-51-84

Вінницька міська рада

ВИСТАВКИ ВІДДІЛЕННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ВІННИЦЬКА ДИТЯЧА ШКОЛА МИСТЕЦТВА

ВИСТАВКА
Світлани Окулєнко
та її вихованців
«Світ акварелі»
В рамках проекту
«Написання
майстра
у творчості
учнів»
22.04
онлайн

ОН-ЛАЙН ВИСТАВКА
ІЛЮСТРАЦІЇ ДО КАЗОК
І СВОЇХ ДУМОК

ВИСТАВКА
ТВОРЧІ РОБИ УЧНІВ ВІДДІЛЕННЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
«Великодні дзвони»
в рамках проекту
«Дружні мистці»
26.04
онлайн

ВИСТАВКА
ТВОРЧІ РОБИ УЧНІВ ВІДДІЛЕННЯ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
**«Весняна
рапсодія»**
в рамках проекту
«Дружні мистці»
13.05
онлайн

Слайди 15-16

 Вінницька міська рада

РІЧНИЙ ЗВІТ ШКОЛИ

Департамент запитують Винницької міської ради
Вінницька дитяча школа мистецтв

АРТ-ШУК

ЗВІТНА ВИСТАВКА

ШКОЛИ МИСТЕЦТВ

«Травневий вернісаж»

31.05 вул. Архітектора Артинюка, 12а **17:00**

ДЕПАРТАМЕНТ ЗАПИТУЮТЬ ВІННИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ВІННИЦЬКА ДИТЯЧА ШКОЛА МИСТЕЦТВ

ТВОРЧИЙ ЗВІТ

“На крилах дитячих мрій”

ТРИДЕННИЙ
ДНЮ ПАМ'ЯТІ ТА ПРИМИРЕННЯ І
76-ІЙ РІЧНИЦІ ПЕРЕМОГИ НАД НАЦИЗМОМ
У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

07.05. онлайн

м. Вінниця, вул. Соборна, 58
тел. 25-51-84

 Вінницька міська рада

ВИПУСКНИЙ БАЛ - 2021

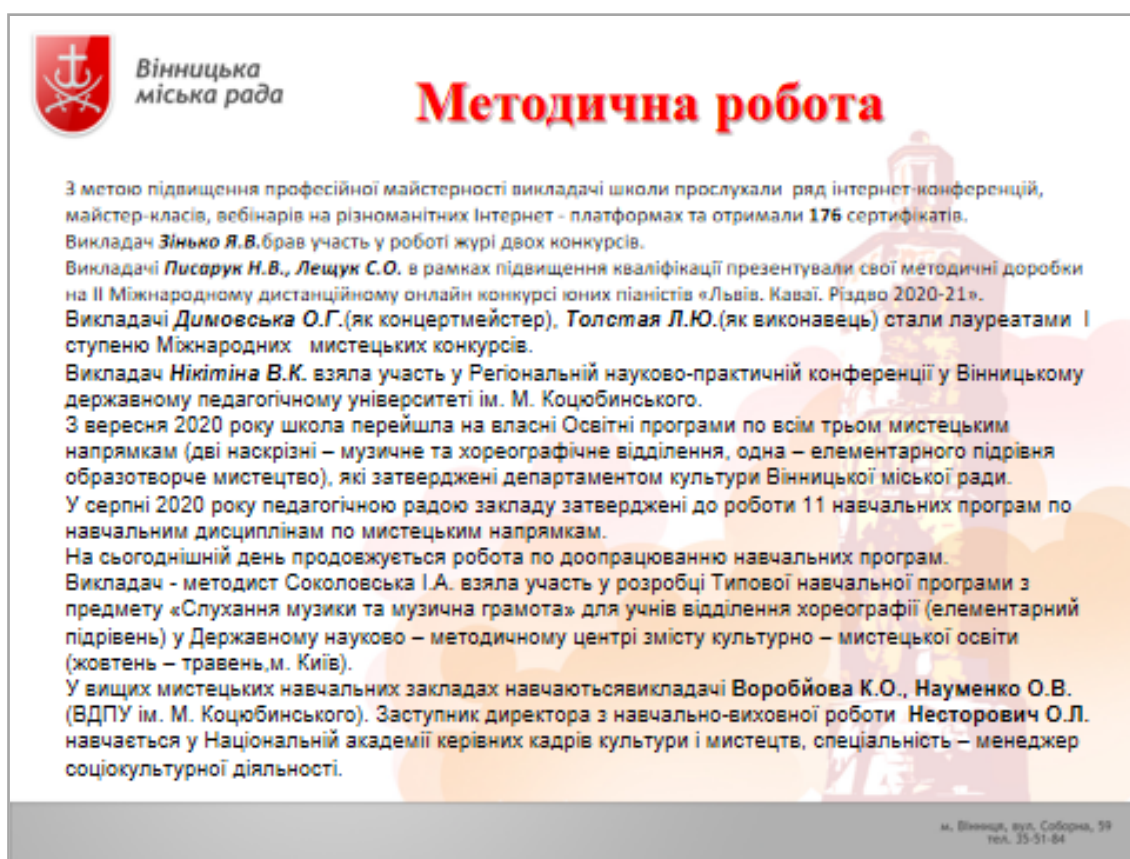

м. Вінниця, вул. Соборна, 58
тел. 25-51-84

Слайди 17-18

Слайди 19-20

 Вінницька міська рада

Аналіз роботи закладу порівняно з попередніми роками

- активізувалась самоосвіта викладачів в освоєнні комп'ютерних технологій, оволодіння прийомами дистанційного навчання;
- збільшилась участь викладачів в онлайн курсах, майстер-класах, конференціях, вебінарах, обмінах досвідом;
- збільшилась кількість випускників, які продовжили навчання у вищих мистецьких навчальних закладах (2019 -13, 2020 – 16);
- збільшилась кількість конкурсів, фестивалів різних рівнів, розширилась їх географія; (2018-2019 – 48, 2019-2020 - 65, 2020-2021 -82);
- збільшилась кількість учасників конкурсів; (2018-2019 – 949, 2019-2020 - 822, 2020-2021 -1544);
- збільшилась кількість переможців конкурсів;(2018-2019 – 388, 2019-2020 - 648, 2020-2021 -1105)

м. Вінниця, вул. Соборна, 59
тел. 35-51-84

Слайди 21-22

Вінницька
міська рада

Основні завдання на 2021-2022 н.р.

- продовжити розробку, затвердження та введення в дію Навчальних програм по навчальним дисциплінам, відповідно до власних Освітніх програм по мистецьким напрямкам.
- продовжити роботу по написанню власної Освітньої програми з напрямку «Образотворче мистецтво» базового рівня мистецької освіти.
- збільшити контингент груп, що працюють на засадах самоокупності (при поліпшенні епідеміологічної ситуації в країні).
- продовжити роботу по розширенню міжнародних зв'язків з мистецькими закладами.
- проводити необхідний ремонт музичного інструментарію (частково за власні кошти).
- продовжити проведення традиційних мистецьких проектів та Відкритого конкурсу юних художників «Муза родом з дитинства».

м. Вінниця, вул. Соборна, 59
тел. 35-51-84

Вінницька
міська рада

Проблемні питання

- відсутність окремого власного приміщення школи;
- недостатня забезпеченість закладу молодими фахівцями - випускниками вищих мистецьких навчальних закладів (класу ударних інструментів, гітари, баяна, духових інструментів);
- застарілий музичний інструментарій, відсутність нового у достатній кількості (баяни, фортепіано, віолончелі, інструменти народного оркестру).
- **Філія закладу:**
- необхідність оновлення матеріально-технічної бази (утеплення приміщення, оновлення фасаду, перекриття даху, огорожа території школи);
- відсутність сучасних технічних засобів навчання;
- необхідність приведення у відповідність навчального процесу згідно наказів Міністерства культури України (впровадження в навчальний процес Типових освітніх програм та Типових навчальних програм по навчальним дисциплінам музичного та хореографічного напрямку);
- відсутність зв'язків з громадою міста (розширення території культурного впливу закладу, налагодження співпраці з закладами культури міста, громадськими організаціями, благодійними фондами).

м. Вінниця, вул. Соборна, 59
тел. 35-51-84